

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

**”Mikä mä oon? Mä en oo Venäjällä venäläinen
enkä Suomessa täysin suomalainen”**

—

Kaksikielisten aikuisten ajatuksia kieli-identiteetistään

Helsingin yliopisto
Käyttäytymistieteellinen tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos
Luokanopettajakoulutus
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustiede
Huhtikuu 2014
Elisa Kangasaho

Ohjaaja: Mirja Talib

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Käyttätymistieteellinen		Laitos - Institution - Department Opettajankoulutuslaitos	
Tekijä - Författare - Author Elisa Kangasaho			
Työn nimi - Arbetets titel ”Mikä mä oon? Mä en oo Venäjällä venäläinen enkä Suomessa täysin suomalainen”. Kaksikielisten aikuisten ajatuksia kieli-identiteetistään.			
Title ”What am I? I’m not Russian in Russia, nor Finnish in Finland”. Thoughts of bilinguals about their language identity formation.			
Oppiaine - Läroämne - Subject Kasvatustiede			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Mirja Talib		Aika - Datum - Month and year Huhtikuu 2014	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 57 s + 1 liites.
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p><i>Tavoitteet.</i> Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata suomi-venäjä –kaksikielisten ajatuksia kieli-identiteetistä. Tutkimuksessa on perehdytty kaksikielisyyden kehittymiseen, kaksikielisyyden etuihin ja haittoihin, venäjänkielisten kohtaamiin asenteisiin Suomessa sekä identiteetin rakentumiseen erityisesti kieltenoppimisen suhteen. Aikaisempia tutkimuksia kaksikielisten aikuisten suhteen on hyvin vähän. Tässä työssä perehdytään niihin tekijöihin, jotka vaikuttavat kieli-identiteetin kehittymiseen. Tutkimuskysymyksiä oli kaksi: minkälaisiksi kaksikieliset kokevat oman kieli-identiteetin ja miten tilannesidonaisuus vaikuttaa kielen valintaan.</p> <p><i>Menetelmät.</i> Tutkimusta varten on haastateltu yhtätoista kaksikielistä aikuista: neljää miestä ja seitsemää naista. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluna. Aineisto on analysoitu sisällön analyysillä ja se on teoriasidonnainen eli analyysiyksiköt on poimittu aineistoista, mutta niitä on ohjaa teoria.</p> <p><i>Tulokset ja johtopäätökset.</i> Monelle vastaajalle kaksikielisyyys oli enemmänkin identiteettikysymys kuin kielikysymys. Vastaajista vain neljä koki identifioituvansa yhteen kansallisuuteen. Kuusi vastaajaa koki kuuluvansa molempiin kansallisuuksiin: toimintapuolelta suomalaiseksi ja tunne- sekä ajattelupuolelta venäläiseksi. Ajattelun kieli määräytyi enemmän tilanteiden (puhutun kielen ja aiheen) mukaan, kuin kansallisen identiteetin kautta. Asenteet vaikuttivat kaksikielisyyteen kahdella tavalla: Suomessa monet vastaajista olivat joutuneet salailemaan kaksikielisyyttään negatiivisen asennoitumisen kautta. Venäjänkielisessä maassa kielitaito on yksi olennaisimpia identiteetin määrittäviä tekijöitä. Monet vastaajista kokivat, etteivät saa olla venäläisiä heikon kielitaidon takia, vaikka identiteetiltään kokivatkin näin.</p> <p>Tilannesidonaisuus oli suurin tekijä kielen valintaan. Kaksikieliset usein ulkoistivat kielenvalinnan keskustelukumppanilleen. Näin ollen he pääsivät puhumaan suomea, joka valtaosalle oli helpompi tai venäjää ja näin myös ylläpitämään ja kehittämään sitä.</p>			
Avainsanat - Nyckelord Kaksikielisyyys, identiteetti, tilannesidonaisuus, asenteet, kulttuuri			
Keywor Bilingualism, kieli-identity, situation engagement, attitudes, culture			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto, keskustakampuksen kirjasto, käyttätymistieteet / Minerva			
Muuta tietoa - Övriga uppgifter - Additional information			

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Behavioural Sciences		Laitos - Institution - Department Teacher Education	
Tekijä - Författare - Author Elisa Kangasaho			
Työn nimi - Arbetets titel ”Mikä mä oon? Mä en oo Venäjällä venäläinen enkä Suomessa täysin suomalainen”. Kaksikielisten aikuisten ajatuksia kieli-identiteetistään.			
Title ”What am I? I’m not Russian in Russia, nor Finnish in Finland”. Thoughts of bilinguals about their language identity formation.			
Oppiaine - Läroämne - Subject Education			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master’s Thesis / Mirja Talib		Aika - Datum - Month and year April 2014	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 57 pp. + 1 appendices
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p><i>Objectives.</i> This thesis aims to describe Finnish-Russian – bilingual adult’s thoughts about linguistic identity. This thesis is orientated studying development of bilingualism, the benefits and disadvantages of bilingualism, attitudes toward Russian speaking in Finland and development of identity especially with language learning in mind. There are not that many previous studies of bilingual adults. This thesis focuses on factors that influence the development of linguistic identity. There was two research questions: how do the bilinguals experience their linguistic identity and how does the situation engagement affect the language which is chosen.</p> <p><i>Methods.</i> The study is based on interviews of eleven bilingual adults: four men and seven women. Interviews were conducted in a theme interview. The data was analyzed using content analysis, and it is theory-bounded, because the analysis of the units has been extracted from the contents, but they are controlled by the theory.</p> <p><i>Results and conclusions.</i> For many respondents bilingualism was more a question of identity than an issue of language. Only four of the respondents felt that they identified with one nationality. Six respondents felt they belong to both nationalities: action side of Finn, emotional and reflective side of a Russians. Attitudes towards bilingualism were affected in two ways: many of the respondents had been forced to disguise their bilingualism, because of the negative attitudes towards Russians in Finland. The proficiency of Russian language is one of the major determinants of identity. Many of the respondents felt that Russian identity may not be reached due to poor language skills, even though they felt like Russians inside. Situation engagement was the biggest factor of choosing the language. Bilingual persons often outsourced their language choice to interlocutor. In this way, they were able to speak Finnish, which was easier for the majority, or Russian, which was weaker and needed practice.</p>			
Avainsanat – Nyckelord Kaksikielisyys, kieli-identiteetti, tilannesidonnaisuus, asenteet, kulttuuri			
Keywords Bilingualism, linguistic identity, situation engagement, attitudes, culture			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited City Centre Campus Library/Behavioural Sciences/Minerva			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information			

Sisällys

1	JOHDANTO	1
2	KAKSIKIELISYYS.....	3
2.1	Maailman hahmottaminen kielen kautta.....	3
2.2	Kaksikielisyiden synty ja määrittely	4
2.3	Kaksikielisyiden synty tieteenä	6
2.4	Kaksikielisyiden rakentuminen.....	8
2.4.1	Kaksikielisyiden tyypit	9
2.4.2	Kaksikielisyiden edut ja haitat	12
3	VENÄJÄNKIELISET SUOMESSA	16
3.1	Venäläinen maastamuutto.....	16
3.2	Venäläisten integroituminen yhteiskuntaan.....	17
3.3	Stalinismin ja Neuvostoliiton kielipolitiikka	18
3.4	Venäjän kieli ja asenteet Suomessa	18
4	YKSILÖN OMA KIELI	21
4.1	Identiteetti	21
4.2	Identiteetti ja kieli	22
4.3	Kielenoppiminen, asenteet ja paineet	24
5	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	27
5.1	Laadullinen tutkimus	27
5.2	Teemahaastattelu	29
5.3	Tutkijan ennakko-oletukset	32
5.4	Teoriasidonnainen sisällönanalyysi	32
5.5	Tutkimuskysymykset.....	34
6	TUTKIMUSTULOKSET	35
6.1	Kaksikielisten kieli-identiteetti	36
6.2	Kielen valinta ja tilannesidonnaisuus	43
6.3	Yhteenvedo	47
7	LUOTETTAVUUS.....	49
8	POHDINTAA	52
	LÄHTEET	54

LIITTEET	58
----------------	----

KUVIOT

Kuvio 1. Kielellinen kolmio (Kangasaho 2013, 16).....	4
Kuvio 2. Kaksikielisyys J. Cummins'n piirtämänä (Baker 2007, 3).	12
Kuvio 3. ”Kieli-identiteetin komponentit Ramptonin (1995) mukaan.” (Iskanius 2006, 76).....	24

1 Johdanto

Jokainen haluaa tietää kuka hän on ja mihin hän kuuluu. Mikäli näihin kysymyksiin ei ole löytänyt vastausta, niin yksilö voi etsiä vastauksia vaikka koko elämän. Yksi suurimmista välineistä itsensä ilmaisemiseen ja oman identiteetin löytämiseen on kieli. Kieli on se kanava, jolla ympäröivä maailma ja yksilö yhdistetään. Globalisoituneessa maailmassa tänä päivänä on yhä enemmän monikielisiä ihmisiä. Nykyään matkustetaan paljon, tehdään töitä ulkomailla ja yksinkertaisesti internet sekä muu media luo edellytyksiä monikieliseen kommunikointiin. (Cardwell 2010, 6). Globalisoituminen toisin sanoen pakottaa meitä käsittämään kulttuuria ja käsityksiämme identiteetistä uudella tavalla (Hall 2003, 88).

Kaikkonen (2004, 103–105) tuo esille, että kieli on aina kulttuurinsa tuote ja samaan aikaan kieli on olemisen väline. Se on ihmiselle väline, jolla hän ajattelee ja tuntee ja vaikka kieli on sosialisoinnin tulos, niin syntyvässä lapsessa on kaikki tarvittava kielen kehittymiselle. (Kaikkonen 2004, 118–119.) Koska kieli on se väline, jolla yksilö ajattelee ja on olemassa, niin kaksi- tai monikielisillä tässä on usein ristiriitoja. Monet ratkaisevat sen niin, että heillä on eri kieli eri tilanteille, esimerkiksi kotikieli ja työkieli. Kuitenkin on olemassa tutkimuksia, jotka osoittavat tällaisissa tapauksissa olevan identiteetin rakentumisen ristiriita ja se on sidoksissa yksilön tunnekokemuksiin (Kaikkonen 2004, 121.)

Tätä aihetta pohditaan niin yksilö- kuin yhteiskuntatasolla. Yksilö pohtii omaa identiteettiään ja kuuluvuutta tiettyyn ryhmään, kansaan, valtioon. Yhteiskunta taas haluaa saada mahdollisimman monesta maahanmuuttajasta, paluumuuttajasta, pakolaisesta ja liikkuvasta ihmisestä aktiivisen kansalaisen, joka pärjäisi yhteiskunnassa. Riittääkö siihen valtaväestön kielen hallinta vai tarvitaanko siihen muutakin? Mäkelä (2007, 15) kommentoi artikkelissaan, että äidinkieli on sekä yhteiskunnalle että yksilölle kannattava voimavara. Myös kielen kansainvälinen ja yhteiskunnallinen status vaikuttaa siihen, pidetäänkö kieltä arvokkaana oppimista varten (Teiss 2007, 16). Näin voidaan helposti joutua ristiriitaiseen tilanteeseen: identiteetti saattaisi kaivata tuekseen kielen hallintaa, mutta yhteiskunnallista päätöksistä johtuen sitä ei harjoiteta.

Tämä kieli-identiteettiin liittyvä ristiriita on myös minulle henkilökohtainen ja juuri se johdatti tämän tutkimuksen alkuun. Olen omassa elämässä joutunut paljon pohtimaan suhdettani omiin äidinkieliini sekä äidinkielen merkitystä identiteetin kehitykseeni. Miten voi olla niin erilainen, vaikka on ihan samanlainen. En ole itse kokenut koskaan olevani ”rikas” kaksikielisyyden myötä, vaikka toki siitä on ollut paljon iloa, hyötyä ja helpotusta omassa elämässäni. Ja se on osa itseäni niin, että en osaisi olla mitään muuta. Mutta silti olen kokenut usein olevani erilainen. En ole venäläinen enkä oikein suomalainenkaan – aina jotenkin poikkeava. Liittykö tämä vain minun identiteetin muodostumiseen vai kokevatko kaikki kaksikieliset samanlaisia ajatuksia ja haasteita?

Tämä pohdinta on johdattanut minut ensin opiskelemaan kasvatustieteitä ja sivuaineen kautta toiseksi pääaineeksi muodostunutta venäjän kieltä ja kirjallisuutta. Venäjän kielen opintojen pro gradu -tutkielmaa tehdessäni pääsin mukaan projektiin, jossa tutkittiin kaksikielisten lasten kielellisiä häiriöitä. Edelleen monien kaksikielisten lasten ja aikuisten kielihäiriöitä ei tunnisteta, koska niiden oletetaan johtuvan kaksikielisyydestä. Kaksi- ja monikielisten kielihäiriöistä ei myöskään ole kovin paljoa tutkimuksia. Projektin tarkoitus on luoda pohjaa kaksi- ja monikielisten kielihäiriöiden tunnistamiselle. Kielihäiriöt ovat vain yksi kaksikielisyyden hämäriä alueita. Kaksikielisyyttä on tutkittu vasta noin 80 vuotta, joten on paljon tutkimattomia alueita kaksikielisyyden saralla.

Ensimmäinen pro gradu -tutkielmani kannusti minua tutkimaan kaksikielisyyttä lisää. Havaitsin, että aikuisten kaksikielisyydestä ei ole kovin paljoa tutkimusta. Toki lapsia ja heille rakentuvaa kaksikielisyyttä on tutkittu laajasti sekä länsimaisessa että venäläisessä tutkimustraditiossa, mutta miten näille opituille tai kasvatetuille kaksikielisille lapsille käy aikuisena? Miten he kokevat kaksikielisyytensä ja miten se vaikuttaa heidän identiteettiinsä, olemiseen ja ajatteluun? Nämä ajatukset johdattivat minut tähän työhön, jossa tutkin kaksikielisten aikuisten kokemuksia kaksikielisyydestä.

Tässä tutkielmassa perehdytään kaksikielisten aikuisten identiteettikäsitteisiin ja kokemuksiin äidinkielistä. Asiaa pohjustetaan kaksikielisyyden sekä identiteetin teorioilla ja jo olemassa olevilla tutkimuksilla. Tutkimuskysymyksinä ovat minkälaiseksi kaksikieliset kokevat oman kieli-identiteettinsä ja miten tilannesidonnaisuus vaikuttaa kaksikielisellä kielen valintaan?

2 Kaksikielisyys

Seuraavassa luvussa perehdyn kaksikielisyyden tutkimuksen historiaan sekä *kaksikielisyys* -termin monimuotoiseen määritelmään. Kieli on sidoksissa kulttuuriin sekä ajatteluun ja nämä kolme ovat sidoksissa aikaan ja ympäristöön. Luvussa pohdin myös miten maailma hahmottuu kaksikieliselle ja miten kaksikielisyys vaikuttaa kielen kehitykseen. Lopuksi kerron venäjänkielisten asemasta Suomessa, sillä he ovat Suomen suurin vähemmistö ruotsinkielisten jälkeen (Tilastokeskus 2013, 112). Työni keskittyy juuri suomi – venäjä – kaksikielisiin.

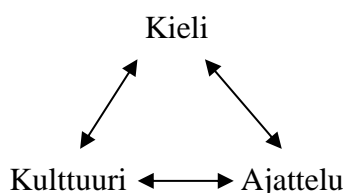
2.1 Maailman hahmottaminen kielen kautta

Lapsen oma kieli alkaa hahmottua 6-9 kuukauden iässä ja suunnilleen viiden vuoden iässä hän hallitsee kielen perusrakenteet. Lapsi ymmärtää niin verbaalista kuin non-verbaalista viestintää (Baird 2008, 2.) Kieltä oppiessa lapselle kehittyy kielellinen maailmankuva (Boldyrev 2010; Zalevskaja 2011), johon hän tukeutuu käyttäessään kieltä. Ympäristö on vahva vaikuttaja kielen kehityksessä – mitä enemmän opittavaa kieltä käytetään ympäristössä, sen paremmin ja nopeammin se kehittyy. Boldyrev (2010, 119) myös korostaa, että kielellinen maailmankuva ei ole täydellinen kopio todellisuudesta, vaan siihen vaikuttavat monet henkilökohtaiset tekijät. Hänen mukaansa jokaiselle kielenoppijalle muodostuu myös yleiskansallinen maailmankuva. Tällä tarkoitetaan kokonaisuuksia kielellisistä ilmauksista maailman olemassaolosta. Sanojen merkitykset ja ilmaukset pohjautuvat muutamiin systeemeihin, joiden avulla tietyn kielen puhujat kommunikoivat keskenään. Maailmankuvan muodostumiseen vaikuttavat monet tekijät ja monet niistä eivät välttämättä näy käyttäjälle. (Zaliznjak, Levontina & Šmelev 2002.)

Monet lingvistit vahvistavat, että kielen hallintaa edellyttää maailman käsitteellistäminen (Zaliznjak, Levontina & Šmelev 2002). Tällä tarkoitetaan sitä, että jokaisen sanan merkitys heijastuu siinä, miten maailma on rakentunut. Tämä on kuitenkin täysin sidonnaista kielelliseen maailmankuvan kanssa ja maailman käsitteellistäminen voi olla monimutkaista. Zaliznjak, Levontina & Šmelev (2002) esittävät aiheesta esimerkin: Venäjän kielessä psykologiset ilmaukset on jaettu järkeen ja tunteeseen. Venäjän kielen puhuja sanoisi, että jollakin on terävä pää ja toisella

lämmin sydän. Tämä johtuu siitä, että älyllinen elämä on venäläisessä kulttuurissa sidottu päähän, mutta emotionaaliset asiat ovat sidottu sydämeen. Samaan aikaan esimerkiksi, eräissä afrikkalaisissa kielissä psykologiset ilmaukset liitetään maksaan: niissä kielissä sanotaan, että ihmisellä on ”viisas maksa” tai ”lämmin maksa”. Tällöin kyse ei tietenkään ole fyysisistä eroavaisuuksista, vaan kielellisestä maailmankuvasta. (Zaliznjak, Levontina & Šmelev 2002.)

Asia voidaan tiivistää niin, että kieli, kulttuuri ja ajattelu ovat sidoksissa keskenään ja vaikuttavat toinen toisiinsa. Kieleen kuuluvat verbaaliset ja non-verbaaliset keinot, kulttuurin liitetään yhteisö ja ympäristö, ja ajatteluun yhdistetään informaation rakentamisen prosessit. Tämä ajatuksen on Kangasaho (2013, 16) tiivistänyt seuraavaan kielelliseen kolmioon:

Kuvio 1. Kielellinen kolmio (Kangasaho 2013, 16).

Kaksikieliset rakentavat oman kielellisen maailmankuvan jokaiselle kielelle joko samanaikaisesti tai seurannaisesti. Samanaikainen kielellisen maailmankuvan muodostuminen tapahtuu, kun lapsi oppii kahta kieltä yhtä aikaa syntymästä lähtien ja seurannaisesti, kun lapsi oppii toisen kielen ensimmäisen jälkeen; esimerkiksi perheessä puhutaan toista kieltä, mutta ympäristön kieli on toinen. (Andersson 1997; Boldyrev 2010; Protassova 2011.)

2.2 Kaksikielisyys ja määrittely

Kaksikielisyys on erittäin hankala määrittellä ja käsite *kaksikielisyys* laajentuu jatkuvasti (Hassinen 2005, 16–18). Skutnabb-Kangas (1988, 62–64) päätyy tutkimuksissaan seuraaviin neljään määritelmään: alkuperäismääritelmä, pätevyysmääritelmä, käyttömääritelmä ja samaistumismääritelmä. Skutnabb-Kangas (1988, 63) esittelee määritelmien selitykset taulukkomuodossa, jotka voi tiivistää seuraavalla tavalla:

Alkuperäismääritelmän mukaan kaksikielinen on henkilö, joka:

- 1) on alusta asti oppinut kaksi kieltä perheessä syntyperäisiltä puhujilta
- 2) on alusta asti käyttänyt kahta kieltä rinnakkain kommunikaatioon

Pätevyysmääritelmän mukaan kaksikielinen on henkilö joka:

- 1) hallitsee kahta kieltä täydellisesti
- 2) hallitsee kahta kieltä syntyperäisen tavoin
- 3) hallitsee kahta kieltä yhtä hyvin
- 4) pystyy tuottamaan täydellisiä ja mielekkäitä ilmauksia toisella kielellä
- 5) tuntee ja hallitsee edes jonkin verran toisen kielen kieliopillisia rakenteita
- 6) on joutunut kosketuksiin toisen kielen kanssa

Käyttömääritelmän mukaan kaksikielinen pystyy käyttämään kahta kieltä useimmissa tilanteissa ja samaistumismääritelmän mukaan kaksikielinen samaistuu kaksikieliseksi ja/tai kahteen kulttuuriin. (Skutnabb-Kangas 1988, 63.)

Mackeyn (2000, 26–27) mielestä kaksikielisyys on nykypäivänä täysin suhteellinen käsite. Sitä ei voi enää määritellä kahden kielen hallintana natiivin tasoisesti tai toisen kielen oppimista ”täydellisiin mielekkäisiin ilmauksiin”. Nykyään on huomioitava käsitteen suhteellisuus ja siksi hän pohtii kaksikielisyyttä yksilön käyttämän kahden kielen vaihtoehdoisen käytön perusteella. Mackeyn mukaan kaksikielisyyttä määriteltäessä pitää ottaa huomioon neljä osaa:

- 1) Osaamisaste: kuinka hyvin yksilö tuntee kielet, joita hän käyttää?
- 2) Käyttö: Mitä varten hän käyttää kieltä? Missä tilanteissa?
- 3) Valinta: Miten yksilö valitsee kielen, jota käyttää tilanteessa?
- 4) Häiriö: Kuinka hyvin yksilö pitää kielet erillään toisistaan?

Määritelmässä on kuitenkin omat haasteensa. Skutnabb-Kangas (1988, 65–68) kiinnittää huomiota siihen, että määritelmät ovat usein liian laajoja, jolloin miltei kaikki ihmiset ovat kaksikielisiä tai liian epätarkkoja, jolloin ne eivät määrittele mitkä osa-alueet on tarkastelun kohteena. Hän esittää esimerkin: pitääkö molempia kieliä osata puhua, kirjoittaa ja lukea? Tällöin kaksikielinen 6-vuotias tipahtaa laskuista. Tai, jos kaksikielisen pitää osata kieltä natiivin tavoin - mikä on natiivin kielitaso? Toiset

natiivit osaavat kirjoittaa tieteellisiä artikkeleita ja toiset saavat vaivoin selvää uutisesta. Tasapainoinen kaksikielisyys on myös usein epäreilu määritelmä, sillä se olettaa molempien kielten olevan tasavertaisessa asemassa ja on miltei mahdotonta kokea samat asiat molemmilla kielillä. (Skutnabb-Kangas 1988, 65–68.)

Hassinen (2005, 9) määrittelee kaksikielisen ihmisen, niin että henkilö on oppinut joko kasvu- tai asumisympäristössä kaksi kieltä ja hän käyttää niitä natiivin tavoin päivittäin. Tässä työssä käytän samaa määritelmää sekä Hassiselta (2005) että Mackeyltä (2000). Mackeyn käyttö-määritelmä raamittaa miten yksilö käyttää sujuvasti kumpaakin kieltä spontaaneissa tilanteissa. Hassisen määritelmä asettaa raameiksi kaksikielisen kasvu- tai asuinympäristön. Myös omat ajatukset ja kokemukset kieli-identiteetistä ovat tärkeässä asemassa: jo se osoittaa henkilön olevan omasta mielestään kaksikielinen, kun hän on valmis vastaajaksi kaksikielisyshaastatteluun. Tässä tutkimuksessa tärkeintä ei ole kielen osaamisaste, vaan se, että henkilö kokee itsensä kaksikieliseksi. Tutkimuksen kannalta on oleellista miten molemmat kielet vaikuttavat yksilön identiteettiin ja kielen käyttöön.

2.3 Kaksikielisuuden synty tieteenä

Kaksikielisuuden tutkiminen tieteellisellä tasolla alkoi varsin myöhään: yksi varhaisimmista kaksikielisuuden tutkimuksista on W. Leopoldin tapaustudkimus kaksikielisestä lapsesta vuonna 1939.

G. Čirševa (2012, 11) jakaa kaksikielisuuden tutkimisen kolmeen ajanjaksoon:

- kaksikielisuuden tutkimisen ensivaiheet 1913–1939
- klassinen vaihe – teorian rakentuminen 1939–1975
- nykyvaihe – problematiikan laajentaminen ja syventäminen 1975–2010

Kaksikielisyyttä ovat aikaisemmin tutkineet kielenkehityksien kannalta esimerkiksi Leopold, Volterra & Taeschner, Fantini, Saunders, Lanza (Hassinen 2005, 22–28). Werner Leopold aloitti kaksikielisyystutkimuksen perinteen tutkimalla kaksikielisen tyttärensä kielenkehitystä vuosina 1939–1949. Hän puhui tyttärelleen saksaa ja lapsen äiti puhui lapselleen englantia. Leopold tutki tyttärensä kielen kehitystä lingvistisistä

näkökulmasta ja otti huomioon myös ympäristövaihtelut (heidän matkansa Saksaan ja hänen kuusiviikkoiset poissaolot). Volterra ja Taeschner käsittelivät vuonna 1978 toisen kirjoittajan tyttärien simultaanista kaksikielisyyden kehitystä. Heillä äiti puhui saksaa ja isä italiaa ja tutkimus painottuu simultaaniseen kielenoppimiseen ja lasten käyttämiin kielistrategioihin.

Fantini tutki 1980-luvulla poikansa kielenkehitystä lähes 15 vuotta. Heillä sekä äiti oli kaksikielinen (italia ja espanja) että isä (englanti ja italia). Kun he asuivat vielä Roomassa poika oppi simultaanisesti espanjaa ja italiaa, mutta heidän muutettua Yhdysvaltoihin englanti korvasi italian. Tutkimukset ovat lapsen kehitysvaiheet huomioon ottavia sosiolingvistisiä tutkimuksia ja ne on toteutettu laadullisilla menetelmillä. Saunders tutki poikiensa simultaanista kaksikielisyyden kehittymistä yksikielisessä ympäristössä. Hän puhui saksaa ja äiti puhui englantia. Saunders ei kuitenkaan ollut itse saksankielinen. Hänen tutkimuksiaan on keuhuttu käytännönläheisistä neuvoista muille kaksikielisille perheille. Lanza tutki 1990-luvulla kahta norjalais-englantilaista lasta sosiolingvistisellä näkökulmalla. lapset eivät olleet sisaruksia eivätkä hänen omiaan. Hän keskittyy tutkimuksissaan lapsen kielen käyttöön toisen tai molempien vanhempien seurassa. (Hassinen 2005, 22–28.)

Skutnabb-Kangas (1988, 2007) on tutkinut kaksikielisyyden asemaa identiteetin, äidinkielen ja ympäristön näkökulmasta. Hän käy läpi miten tärkeää äidinkieli ja äidinkielet ovat käyttäjälle ja miten ympäristö, esimerkiksi valtion yksikielisyysspolitiikka, voi vaikuttaa kielenkehitykseen. Hän ottaa myös kantaa Pohjoismaissa tapahtuvaan kielivähemmistöjen heikkoon asemaan ja siitä seuraavaan eräänlaiseen rasismiin: ”emme jaa ihmisiä parempiin ja huonompiin heidän ihonvärinsä perusteella – vaan heidän kulttuurinsa ja kiellensä perusteella.” (Skutnabb-Kangas 1988, 11.)

Andersson (1997) on taas tutkinut kaksikielisten lasten kerronnallisten taitojen kehittymistä. Lapset toki keskittyvät kertomuksissa tarinan juoneen, mutta samalla he ”paljastavat” kielitaitonsa. Hänen tutkimuksessaan oli 20 yksikielistä ja 20 kaksikielistä alle kouluikäistä lasta. Hän keskittyi tutkimuksessaan keskustelustrategioihin ja kerrontatyyleihin.

Protassova (2004, 2011) on tutkinut venäläisten näkökulmasta kielen säilymistä Suomessa. Venäjänkieliset maahanmuuttajat haluavat säilyttää venäjän kielen taidon, mutta jo muutamassa sukupolvessa kielen taito heikkenee. Hän on tutkinut asiaa sekä paluumuuttajien että ”vanhavenäläisten” näkökulmasta ja erityisesti lasten kielen kehityksen kautta. (Iskanius 2006, 19.)

1990-luvun loppupuolella ja 2000-luvulla on tullut identiteetin ja kielen suhde toisiinsa ajankohtaiseksi tutkimuskohteeksi. Identiteetin, maahanmuuton ja kielenkehityksen suhteesta toisiinsa ovat kirjoittaneet muun muassa Hall (1999); Liebkind (2000); Laihiala-Kankainen, Pietikäinen ja Dufva (2002); Talib, Löfström ja Meri (2004), Kaikkonen (2004); Protassova ja Mustajoki (2004). Näistä kerron tarkemmin yksilön omaa kieltä käsittelevässä luvussa.

Kaksikielisyyden määrittämisestä on monta eri näkemystä, mutta yksi yleisimmistä on seuraava: luonnollinen kaksikielisyys syntyy, kun lapsi saa vaikutteen molemmista kielistä yhtä aikaa eli syntymästä ja keinotekoinen tai opittu kaksikielisyys syntyy, kun toinen kieli opitaan ensimmäisen kielen jälkeen (Voejkova 2011, 25–26; Zalevskaja 2011, 36).

2.4 Kaksikielisyyden rakentuminen

Kaksikielisyyteen on Skutnabb-Kankaan (1988, 68–76) mukaan neljä lähtökohtaa:

- 1) kaksikielisten perheiden lapset
- 2) kielellisten enemmistöjen lapset
 - a. vallassa olevaan enemmistöön kuuluvat
 - b. valtaa vailla olevaan enemmistöön kuuluvat
- 3) kielellisten vähemmistöjen lapset
- 4) ”eliittikaksikieliset”

”Eliittikaksikieliset” ovat keski- ja yläluokan lapsia ja nuoria, jotka vapaaehtoisesti haluavat oppia toisen kielen erittäin hyvin ja siksi esimerkiksi matkustavat opiskelemaan vaihtoon tai asuvat ulkomailla esimerkiksi vanhempien työn perässä (esimerkiksi diplomaattien lapset jne.). Kielellisten enemmistöjen kaksikielisyyteen vaikuttavat vahvasti myös politiikka. Valtaenemmistöön kuuluvalla on pieni paine tulla

kaksikieliseksi, mutta yhteiskunta pitää sitä tärkeänä ja esimerkiksi työllistymisen kannalta se on suositeltavaa (esimerkiksi Kanada, jossa viralliset kielet ovat ranska ja englanti). Valtaa vailla olevaan enemmistöön kuuluva taas joutuu usein opettelemaan enemmistön tai monessa tapauksessa valloittajien kielen (esimerkiksi Tansania tai Viro). Toinen kieli jää yleensä kotikieleksi, mutta koska yhteiskunta ei sitä arvosta, niin epäonnistuneella kaksikielisyydellä voi olla tuhoiset seuraukset yksilön kannalta. (Skutnabb-Kangas 1988, 68–76.) Vaikka lapsi olisi 15-vuotias, niin silti hänen ”kielipolitiikan” syyt ovat voimakkaasti seurausta perheen kielipolitiikasta ja esimerkiksi muutosta toiseen maahan.

Boldyrev (2010, 25–54) kysyy millainen maailmankuva muodostuu kaksikieliselle? Muodostuuko hänelle vain yksi vai kaksi rinnakkaista maailmankuvaa? Zalevskaja (2011, 37–41) vastaa, että kysymykseen voidaan selvittää vastaus toiminnan automatisoitumisen teoriolla. Hänen mukaansa, jos sanavalinta ja lauseenmuodostus nojaa järjestelmän- tai koodin vaihtoon, niin kyseessä on kaksi rinnakkaista kielellistä maailmankuvaa. Jos sanavalintaa ja lauseenmuodostusta varten tarvitaan käänös, niin kyseessä on muodostunut vain yksi kielellinen maailmankuva. ”käännettävä” kieli pohjautuu tällöin toisen kielen kielelliseen maailmankuvaan. Kaksikieliset rakentavat oman kielellisen maailmankuvan jokaiselle kielelle joko samanaikaisesti tai seuranneisesti. Samanaikainen kielellisen maailmankuvan muodostuminen tapahtuu, kun lapsi oppii kaksi kieltä yhtä aikaa syntymästä lähtien ja seuranneisesti, kun esimerkiksi perheessä puhutaan toista kieltä, mutta ympäristön kieli on toinen. (Andersson 1997; Boldyrev 2010; Protassova 2011.)

2.4.1 Kaksikielisyyden tyypit

Kaksikielisuus jaetaan kolmeen eri tyyppiin: simultaaniseen, suksessiiviseen ja subordinatiiviseen eli alisteiseen. Simultaaninen kaksikielisuus tarkoittaa, että lapsi oppii kaksi kieltä samanaikaisesti syntymästä lähtien. Suksessiivinen eli peräkkäinen kaksikielisuus opitaan kolmen ja seitsemän ikävuoden välillä, sillä siinä rakennetaan kaksi omaa kielijärjestelmää, vaikkakin peräkkäin. Seitsemän ikävuoden jälkeen on ominaisempaa oppia subordinatiivinen eli alisteinen kaksikielisuus. Tämä tarkoittaa, että toinen kieli pohjautuu ensimmäisen kielen järjestelmään. (Hassinen 2005, 16 – 17; Čirševa 2012, 58.)

Andersson (1997, 139) kiinnittää huomioita siihen, että jo kauan sitten on luovuttu ajatuksesta, että lapsi olisi ”tabula rasa” eli tyhjä taulu: lapsi on aina ympäristönsä ja ympäröivän kulttuurin vaikutuksen alaisena. P. Tabors (1997, 7) jakaa kielenhallinnan prosessin viiteen osaan:

- 1) fonologia
- 2) sanasto
- 3) kielioppi
- 4) kommunikaatio
- 5) pragmatiikka

Ensin opitaan äänteiden käyttöä, jossa prosessi pohjautuu fonologiaan. Äänteet alkavat muotoutua ympäristössä käytetyiksi sanoiksi eli sanasto kasvaa. Sanasto muodostetaan tiettyjen yhteisten säännönmukaisuuksien eli kieliopin kautta lauseiksi ja näin opitaan kommunikoimaan. Toki kommunikointia tapahtuu myös pelkillä äänteillä ja non-verbaalisestikin, mutta tässä tarkoitetaan erityisesti lauseiden ja kokonaisten ajatusten käyttämistä viestinnässä eli kommunikaatiossa. Koska kommunikaatioon liittyy aina tilannesidonnaisuus, niin tätä sidonnaisuutta kutsutaan pragmatiikaksi. Eli pragmatiikka tutkii tilanteen suhdetta merkitykseen.

Tabors (1997, 7) siis esittää kielenhallinnan ketjun pelkistettynä viiteen osa-alueeseen. Tämä kehitys pitää tietenkin tapahtua kaksikielisellä molemmilla kielillä ja jotta kieli kehittyisi, niin sitä on harjoitettava ja aktivoitava. Hassinen (2005, 54) on huomionnut kielenkehityksessä seuraavat asiat: kielen kehitykseen vaikuttavat muun muassa se miten vanhempi seurustelee lapsen kanssa ja minkälaisia virikkeitä lapsi saa esimerkiksi median tai kirjojen kautta. Hassinen (2005, 55) listaa seuraavat olosuhteet parhaille tuloksille kaksikielisyyden saavuttamisessa:

- Simultaani kaksikielisyyden omaksutaan kaksikielisessä perheessä.
- Kaksikielisyyden omaksutaan yksi kieli – yksi henkilö -menetelmällä, jolloin lapsi yhdistää tietyn kielen tiettyyn henkilöön.
- Kaksikielisyyttä pidetään myönteisenä asiana: lasta ei pakoteta oppimaan, vaan kielet omaksutaan vaivatta.

- Kaksikielisydestä on lapselle hyötyä, koska molemmille kielille on käyttöä.
- Vanhemmilla on mahdollisuus antaa lapselle aikaa ja huomiota. Vanhempien kulttuuri (mistä maasta kotoisin), sosiaaliryhmä (varallisuus), koulutus, ammatti, ja harrastukset saattavat vaikuttaa siihen, miten lapsi suhtautuu monikielisyyteen.
- Tilannetta, jossa kaksikielisyys omaksutaan, tukee kielten omaksuntaa. Jos perhe, päiväkotit, koulu ja yhteiskunta arvostavat kaksikielisyyttä ja – kulttuurisuutta, se vaikuttaa myönteisesti lapsen kielten kehitykseen.
- Lapsi saa mahdollisuuden käyttää kieltä sekä aikuisten että lasten seurassa. (Aikuisen kanssa oppii, toisten lasten kanssa kokeilee käytännössä).
- Lapsella on mahdollisuus toimia mielekkäästi kummassakin kielikontekstissa. (Kaksikielisyyttä tuetaan keskusteluilla, lukemisella, videoilla, kaseteilla, järjestämällä toimintaa kummassakin kielikontekstissa sekä tutustumalla toisen kielen ympäristöön.
(Hassinen 2005, 55.)

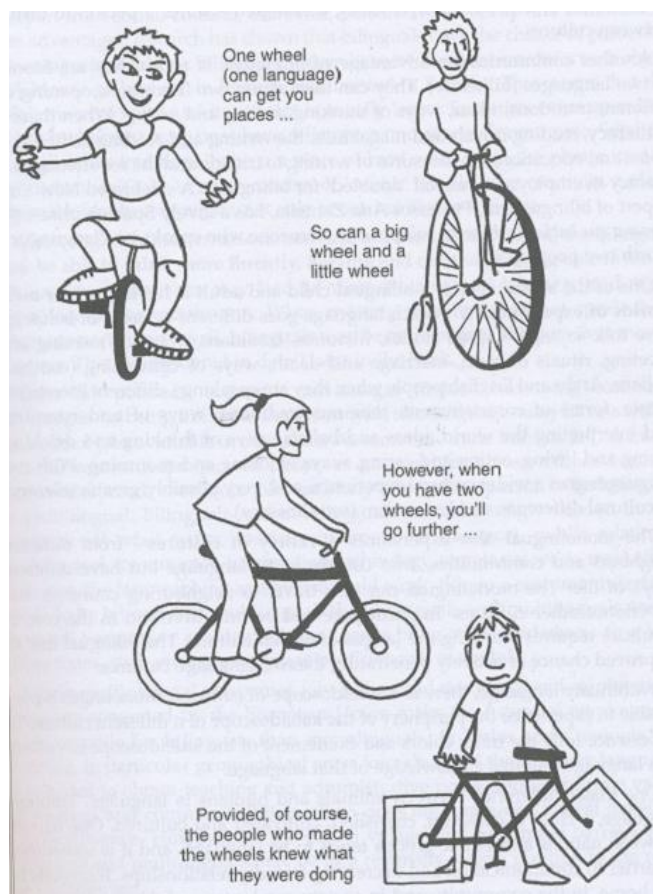
Samat kohdat on J. Cummins piirtänyt kuvaksi, ja Baker (2007, 3) on käyttänyt sitä muokattuna oppaassaan kaksikielisyydestä vanhemmille ja opettajille.

Yksipyöräinen (eli yksi kieli) voi viedä sinut paikkoihin...

Samoin voi iso pyörä ja pieni pyörä

Kuitenkin kahdella samankokoisella pyörällä pääset pidemmälle...

Olettaen, tietenkin, että pyöräntekijät tiesivät mitä olivat tekemässä.

Kuvio 2. Kaksikielisyyden J. Cumminsin piirtämänä (Baker 2007, 3).

2.4.2 Kaksikielisyyden edut ja haitat

Simultaanisessa kaksikielisyydessä puhuja ei välttämättä pysty itse määrittelemään kumpi kieli hänellä on vahvempi. Simultaanisessa kaksikielisyydessä vanhemmat ja opettajat ovat usein huolissaan, että toinen kieli häiritsee toisen kielen kehitystä. Kuitenkin jo 1900-luvun alusta on todistettu, että näin ei ole. (Tabors 1997, 11.) Monet tutkijat ovat huomanneet, että kaksikielisillä on yksikielisiä parempi muisti sekä kyky kontrolloida ajatustoimintaa. Ajatustoiminnan kontrolloinnilla tarkoitetaan tässä asiayhteydessä toisen kielen hallintaa, kun kommunikointi tapahtuu toisella kielellä. (Voejkova 2011, 24–25.) Aikaisemman tutkimukset osoittavat, että kaksikielisillä on myös tarkempi ja tietoisempi käsitys kielellisestä muodosta kuin yksikielisillä ja se

antaa tiettyjä etuisuuksia kaksikielisille (Andersson 1997, 111; Nieto & Bode 2012, 226–227).

Myös tutkimuksissa, joissa on tutkittu ei-verbaalisten tehtävien ratkomista, on huomattu, että kaksikielisillä lapsilla tämä kyky ratkaista ongelmia kehittyy aikaisemmin kuin yksikielisillä. Tämä liittyy kokemukseen kielen valinnasta eli kielenvaihdosta: kaksikieliset oppivat aikaisemmin toimimaan kahdella kielellä eli kahdella järjestelmällä. Tällöin he myös aikaisemmin hahmottavat itse järjestelmän olemassaolon ja pystyvät soveltamaan tätä ideaa muualle, esimerkiksi non-verbaalisiin tehtäviin. Kaksikielisyys vaikuttaa monien eri yhteyksien ketjuihin (niin verbaalisiin kuin non-verbaalisiin), tosin yhden vaikutuksen alkuperää on hyvin vaikea nimetä. (Zalevskaja 2011, 38–41; Romaine 2004, 293, Wei 2000, 20–25; Baker 2006, 160.)

M. Traxler ja C. Romaine ovat samaa mieltä, että kaksikielisten on helpompi kontrolloida kognitiivisia prosesseja (Traxler 2012, 429-436; Romaine 2004, 302). Romaine kirjoittaa ”metalingvivististä” kyvyistä kaksikielisillä: kaksikielisten on helpompi reflektoida kielestä, koska he joutuvat keskittymään kielellisten yksiköiden valintaan varhaisemmassa vaiheessa kuin yksikieliset (Romaine 2004, 303). Myös Juvonen (1991, 145–148) havaitsi tämän omassa 10-vuotiaiden kaksikielisten lasten kielen itse-korjaamisen tutkimuksessa: kertomukset olivat yhtä pitkiä yksikielisillä ja kaksikielisillä, mutta kaksikielisten tarinat olivat pidempiä. Juvonen päätteli tämän johtuvan siitä, että kaksikieliset hahmottavat aikaisemmassa vaiheessa kielen rakenteet. Nieto & Bode korostavat, kuinka monet tutkimukset ovat vahvistaneet positiivisen vaikutuksen, joka heijastuu monen kielen osaamisesta. Tutkimuksissa on esimerkiksi havaittu aivojen pysyvän aktiivisimpina pidempään kaksikielisillä ja tämän todisti eräs Kanadalainen tutkimusryhmä, jonka tuloksissa kaksikielisillä dementiaan oireet näkyivät vasta neljä vuotta myöhemmin verrattuna yksikielisiin. (Nieto & Bode 2012, 226–227.)

Wein (2000, 22–25) mukaan kaksikielisyydestä on kolmenlaisia hyötyjä ja niissä korostuvat henkilökohtaisuudet: kommunikatiivisista, kulttuurisista ja kognitiivisista. Kommunikatiivisin hyötyihin hän lukee muun muassa läheiset suhteet vanhempiin ja sukulaisiin. Kaksikieliselle muodostuu omanlainen suhde vanhempaan/sukulaiseen kielestä johtuen – ympäristö tai muut läheiset ihmiset eivät välttämättä pysty auttamaan tämän suhteen rakentumisessa kielen takia ja siksi siitä usein muodostuu tiiviimpi ja

henkilökohtaisempi. Kaksikielisen kommunikatiiviset taidot kehittyvät myös kieliherkkyuden ansioista. Hänen on oltava herkempi ja tarkempi tilannesidonnaisuudessa ja kaksikieliset toimivat sujuvammin ”siltoina” yhteisöjen välillä, koska ymmärtävät molempia puolia.

Kulttuuriset hyödyt ovat Wein mukaan sekä matkustamisessa että työhaussa. Kaksikielisellä on isompi kirjo mistä valita. Kognitiivisiin hyötyihin kaksikielisillä Wei listaa muun muassa luovemman ajattelun ja sensitiivisyyden kommunikaatiossa. Kaksikielisillä on useammin enemmän ideoita, koska heillä on enemmän sanoja yhdelle merkitykselle. Myös Baker on havainnut tutkimuksissaan tilannesensitiivisyyden kaksikielisillä. (Wei 2000, 22–25; Baker 2006, 160–161.)

Monesti on pelätty, että kaksikielisyys heikentää toista tai kumpaakin kieltä. Aikaisemmin peloteltiin, että kaksikielisellä toinen kieli on 50 % ja toinen 50 %, jolloin molemmat kielet opitaan vajavaisesti (Hassinen 2005, 17). Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa. Yleensä toinen kieli on dominantimmassa asemassa, koska se on aktiivisemmassa käytössä, mutta se ei vaikuta kielen hallintaan (Hassinen 2005, 18).

Toinen ennakkoluulo liittyy kielihäiriöihin: mikäli yksilöllä on kielihäiriöitä tai vaikeuksia kielen oppimisessa ja hallinnassa, niin sen oletetaan johtuvan kaksikielisydestä, vaikka asiasta ei ole tieteellistä näyttöä. Voi hyvinkin olla, että yksilöllä olisi kielihäiriö vaikka hän olisi yksikielinen. Monikielisten kielihäiriöistä ei kuitenkaan ole paljoa tutkimuksia ja esimerkiksi EU:n laajuinen projekti *Cost Action IS0804 Language Impairment in a Multilingual Society: Linguistic Patterns and the Road to Assessment* tutkii juuri kysymyksiä liittyen monikielisyyteen ja kielihäiriöihin (Cost Action IS0804 2014).

Kaksikielisyuden heikkouksiin lasketaan usein sanavaraston pienuus: kaksikielisillä on yleensä pienempi sanavarasto kuin yksikielisillä (Zalevskaia 2011, 38–41; Romaine 2004, 293). P. Juvonen (1991, 145–148) on tutkinut lasten kielellistä itse-korjaamista 10-vuotiailla kaksikielisillä lapsilla ja on tullut siihen tulokseen, että yksikielisillä ja kaksikielisillä ei ole eroa kielenkehityksessä. Tosin, jos kaksikielisellä lapsella on pieni sanavarasto, niin hän usein haluaa välttää tiettyjä lingvistisiä rakenteita, vaikka käyttäisikin niitä toisella kielellään. Myös I. Andersson (1997, 201–205) havaitsi tämän:

yksikieliset lapset antavat parempia tuloksia kielen hallinnassa ja kulttuurin ymmärtämisessä, kun taas kaksikieliset lapset ovat tarkempia itse-korjaamisessa ja kielen hallinnassa.

Traxlerin mielestä kaksikielisellä molemmat kielet ovat jatkuvassa kilpailevassa asetelmassa. Kun kaksikielinen kuuntelee puhetta, niin hänen leksikaaliset yksiköt sekä niiden semanttiset representaattorit kilpailevat jatkuvasti aktivoinnista sekä valinnasta. Vaikka tällainen ristiriita on jatkuvasti kaksikielisen kommunikaation taustalla ja se aiheuttaa epävarmuutta valinnoissa, niin se ei yleensä vaikuta puheeseen ja henkilö ei tiedosta tätä ristiriitaisuutta. Synnynnäisesti kaksikielinen voi tehdä virheitä, jos hän on stressaantunut tai suurien tunteiden vallassa. (Traxler 2012, 419.)

Kaksikielisyyden heikkoihin puoliin ja kritiikkiin on usein vaikuttaneet poliittiset syyt. Monesti valtiollisella tasolla on haluttu korostaa yksikielisyyden paremmuutta poliittisista syistä ja tätä ei ole otettu huomioon tutkiessa kielellisten vähemmistöjen ryhmiä, kuten maahanmuuttajia. (Hassinen 2005, 48.)

Kaksikielisyyden etuihin siis pääosin vaikuttaa varhainen kielijärjestelmän hahmottaminen. Koska itse järjestelmä hahmotetaan aikaisemmassa vaiheessa, kuin esimerkiksi yksikielisyydessä, niin tämä edesauttaa monien kielten samanaikaisen oppimisen. Järjestelmien tunnistaminen edesauttaa myös matemaattisten ja non-verbaalisten tehtävien ratkomisessa. Kaksikieliset ovat myös diplomaattisempia kehittyneen tilannesensitiivisyyden ansiosta – kaksikielisten on varhain opittava tarkkailemaan ympäristön merkkejä kielen käytölle.

Kaksikielisyyden heikoista puolista on huomattavasti vähemmän tutkimuksia, sillä ne ovat usein olleet poliittisen taktikoinnin alla. Valtakielen puhujat ovat poliittisista syistä halunneet korostaa yksikielisyyden eli valtakielen hallinnan paremmuutta.

3 Venäjänkieliset Suomessa

Aikaisempina vuosikymmeninä Suomessa hyvin voimakkaasti lokeroitiin monikulttuurisuus – ulkomaalainen sijoitettiin aina johonkin ryhmään, esimerkiksi paluumuuttajat tai pakolaiset. Yksi näistä vallitsevista vähemmistöryhmistä oli venäläiset maahanmuuttajat. He olivat koulutettuja ja akateemisia ja halusivat osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Siksi heille oli hyvin tärkeää sopeutua valtaväestöön, joten he esimerkiksi pyrkivät mahdollisimman hyvin oppimaan ja käyttämään suomen kieltä. Kaikkonen kiteyttääkin: ”Nyt kolmannen vuosituhaten alussa kulttuurinen lokerointi on selvästi murtumassa, rajat etnisten ja kielellisten väestöryhmien välillä eivät ole enää niin selväpiirteiset” (Kaikkonen 2004, 43).

3.1 Venäläinen maastamuutto

Iskanius (2006, 24–26) listaa neljä suurta maastamuuttoa Venäjältä. Ensimmäinen tapahtui vuoden 1917 vallankumouksen yhteydessä, muuttajat olivat pääosin emigrantteja ja heitä oli noin 1,5–2 miljoonaa. Toinen aalto tapahtui toisen maailmansodan yhteydessä 1941–1945 ja silloin muuttajia oli noin puolitoista miljoonaa. Kolmas aalto sijoittui 1970-luvulle, jolloin juutalaiset saivat luvan muuttaa ja heitä oli noin puoli miljoonaa. Neljäs aalto alkoi 1989 ja se jatkuu edelleen. Sen pääsyyt olivat taloudelliset ja poliittiset epävakaudet Neuvostoliitossa ja Venäjällä. Suomeen sai muuttoluvan 1990–2002 10 000 venäläistä, joista entiseltä taustaltaan 50 % olivat venäläisiä, 30 % suomalaisia, 3 % karjalaisia ja loput muita. Neljännen aallon muutolle on ollut pääosin neljä syytä: ulkomaille kutsutut tiedemiehet, ulkomailta asuvien sukulaisten apuun luottavat, ulkomailta löytyneen työpaikan takia muuttaneet ja huonoja olosuhteita paenneet. (Iskanius 2006, 24–26.)

Tilastokeskuksen (2013, 114–119) mukaan Suomessa 31.12.2013 asui kansallisuuden mukaan 195 511 ulkomaalaista ja heistä 30 183 oli venäläistä eli venäläisiä oli 15 % Suomessa asuvista ulkomaalaisista. Kielellisesti muita kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisiä oli 31.12.2013 Suomessa 266 949 ja heistä venäjänkielisiä oli 62 554 eli 23 %. Syntymämaan mukaan Suomessa asuvia, mutta muualla syntyneitä oli 285 471 ja heistä entisessä Neuvostoliitossa syntyneitä 52 339 ja tarkemmin Venäjällä syntyneitä

10 020 eli syntyvyyden mukaan Suomessa asuvista 18 % oli syntynyt entisessä Neuvostoliitosta ja 4 % Venäjällä.

3.2 Venäläisten integroituminen yhteiskuntaan

Venäjällä on ollut kaksi suurta tapahtumaa, jolloin Suomeen muutti erityisen paljon venäläisiä: Lokakuun vallankumous 1917 ja Neuvostoliiton hajoaminen 1991. Lokakuun vallankumouksen aikana Suomi itsenäistyi ja tämä kasvatti suuresti nationalismia Suomessa. Se näkyi venäläisiä kohtaan kasvavana ”ryssävihana” (Laihiala-Kankainen 2002, 144). Sen takia Suomeen paenneilla ja muuttaneilla ei ollut yhteiskunnan puolelta kovin paljoa tukea oman kielen säilyttämiseen ja siksi venäläiset halusivat integroitua suomen- tai ruotsinkieliseen väestöön asuinpaikasta riippuen. Sekä politiikkaa paenneet emigrantit, että paluumuuttajina tulleet inkeriläiset ja itäkarjalaiset koettiin Suomessa pakolaisina, jolloin he usein olivat pakolaisen asemassa. Venäjää ei mielellään käytetty julkisilla paikoilla ja monet venäläiset nimet vaihdettiin suomenkielisiin. Nimenvaihto saattoi olla myös vaatimus töihin pääsulle. (Laihiala-Kankainen 2002, 144–148.)

Sotien jälkeen venäläiset asuivat eri puolella Suomea hajanaisina ryhminä ja 1970-luvulla sulautuminen valtaväestöön oli voimakasta. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen 1991 venäläisten muutto Suomeen kasvoi radikaalisti. Vuosina 1989–1997 entisen Neuvostoliiton alueelta Suomeen muutti 33 260 henkilöä ja huippuvuosi oli 1991, jolloin Suomeen muutti 6 500 Neuvostoliittolaista (Kyntäjä 2001, 149). Vähemmistöryhmän suuri kasvu on myös luonut suvaitsevampaa ilmapiiriä. Valtaväestön on pitänyt huomioida vähemmistöryhmä paremmin ja tähän on auttanut myös vallitseva poliittinen tilanne (eli kylmän sodan päättyminen). Myös vähemmistöryhmän sisältä kumpuava aktiivisuus kielen ja kulttuurin kehittämiseen on auttanut vähemmistöryhmän oman paikan saavuttamisessa. (Laihiala-Kankainen 2002, 148–150.)

3.3 Stalinismin ja Neuvostoliiton kielipolitiikka

Neuvostoliiton alkuaikoina suhtauduttiin hyvin liberaalisti kansalliskieliin. Valtion virallinen kieli oli venäjä, mutta kansallisia identiteettejä tuettiin ja ne hyväksyttiin. 1930-luvun puolessa välissä alkoi venäläistämispolitiikka: kirjaimisto vaihdettiin kyrilliseen, venäjän kieli tuli pakolliseksi myös kansallisissa kouluissa. Ryhmiä ja kansoja pakkosiirrettiin tarkoituksena sekoittaa kansalaisuuksia. (Jasinskaja-Lahti & Liebkind 2000, 125; Iskanius 2006, 25–26.) Tämä on toiminut melko hyvin, sillä nykypäivänä venäjän kieli koetaan hyvin vahvana venäläisyyden ja yhteisöllisyyden merkinä - jos et osaa kieltä, et voi olla venäläinen. Toisin sanoen venäläinen ei osaa huonoa venäjää. Jasinskaja-Lahti & Liebkind (2000, 125) kiinnittävät huomiota, että juuri Neuvostoliitosta paluumuuttajina tulleet nuoret eivät sopeutuneet suomalaiseen yhteiskuntaan, sillä heillä oli hyvin vahva yksikielinen identiteetti. Aikaisemmilla paluumuuttajilla esimerkiksi 1900-luvun alussa suomalaisuus oli säilynyt identiteetissä ja se helpotti sopeutumista.

3.4 Venäjän kieli ja asenteet Suomessa

Iskanius (2006, 62–63) kiinnittää huomioita siihen, että nykypäivän globalisoituneessa maailmassa yhteiskuntien tavoitteena on monikielisyys ja –kulttuurisuus ja yksilötasolla tämä ilmenee siten, että hän saa identifioitua positiivisesti äidinkieleensä, oli se vähemmistö- tai enemmistökieli. Yksilöllä on oikeus opetukseen omalla äidinkielellä ja oikeus käyttää omaa äidinkieltään sosiaalisissa ja institutionaalisissa tilanteissa. Ryhmille tämä merkitsee oikeutta tukea olemassaoloaan esimerkiksi perustamalla kouluja ja kerhoja.

Venäjän kielellä ei ole vielä omaa vähemmistökielen asemaa Suomessa. Asiaa on pohdittu viimeksi 2003, kun kielilakia uudistettiin. Vaikka venäjänkieliset ovatkin Suomen suurin vähemmistöryhmä, niin he usein jakautuvat vanhoillisvenäläisiin ja 90-luvun paluumuuttajiin, jolloin he ovat kaksi erillistä ryhmää eivätkä silloin määrällisesti täytä vähemmistöasemaa. (Forsander & Ekholm 2001, 105–106.)

Suomen koulutusjärjestelmässä on perusopetuksen osalta kirjoitettu sekä kulttuuri-identiteetin rakentumisesta että maahanmuuttajaoppilaiden opetuksesta. Perusopetuksen

opetussuunnitelman perusteissa (POPS 2004, 5) perusopetuksen arvopohjan määrittelyssä sanotaan, että vaikka perustana on suomalainen kulttuuri, niin opetuksessa otetaan huomioon sen monipuolistuminen. Ja opetuksen avulla tuetaan maahanmuuttajien (ja myös Suomessa syntyneitä maahanmuuttajataustaisia lapsia), omaa kulttuuri-identiteetin rakentumista sekä edistetään kulttuurien välistä ymmärrystä. Kulttuuri-identiteetin ja kansainvälisyys – aihekokonaisuuden neljä tavoitetta ovat, että oppilas oppii:

- tuntemaan ja arvostamaan omaa henkistä ja aineellista kulttuuriperintöään ja näkemään suomalaisen kulttuuri-identiteetin osana alkuperäistä, pohjoismaista ja eurooppalaista kulttuuria
- ymmärtämään oman kulttuurinsa juuria ja monimuotoisuutta sekä näkemään oman sukupolvensa aikaisempien sukupolvien elämäntavan jatkajana ja kehittäjänä
- tutustumaan muihin kulttuureihin ja elämänkatsomuksiin ja saa valmiuksia toimia monikulttuurisessa yhteisössä ja kansainvälisessä yhteistyössä
- ymmärtämään kulttuuri-identiteetin osatekijöitä ja niiden merkitystä yksilölle ja yhteisölle.

(POPS 2004, 17–18).

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa on maahanmuuttajataustainen oppilas (sekä Suomessa syntynyt maahanmuuttajataustainen oppilas) huomioitu seuraavasti:

”Maahanmuuttajien opetuksessa noudatetaan näitä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita oppilaiden taustat ja lähtökohdat kuten äidinkieli ja kulttuuri, maahanmuuton syy ja maassaoloaika huomioon ottaen. Opetuksella on lisäksi erityistavoitteita. Opetuksen tulee tukea oppilaan kasvamista sekä suomalaisen kieli- ja kulttuuriyhteisön että oppilaan oman kieli- ja kulttuuriyhteisön aktiiviseksi ja tasapainoiseksi jäseneksi”. (POPS 2004, 16.)

Eli oppilaan kieli-identiteetti ja kulttuuri-identiteetti ovat huomioituina opetuksen perusteissa. Myös oppilaan sekä hänen huoltajan tietämystä hyödynnetään rikastuttamaan suomalaisten tietoisuutta eri kulttuureista:

”Oppilaan ja hänen huoltajiensa tietämystä oman kieli- ja kulttuurialueensa luonnosta, elämäntavoista, kielistä ja kulttuureista hyödynnetään opetuksessa.” (POPS 2004, 16).

Jaakkola (1994, 77–79) on tutkinut ulkomaalaisiin kohdistuvia asenteita Suomessa. 1990-luvun taitteessa ulkomaalaisviha kasvoi Suomessa. Tähän Jaakkolan mukaan oli kolme syytä: ulkomaalaisten määrän kasvu, työttömyyden kasvu ja kielteinen uutisointi. Hän tarkentaa, että torjuvimmin suomalaiset suhtautuvat kantaväestöstä poikkeavaan ulkonäköön, kulttuuriin, elintasoon ja poliittiseen suuntaukseen. Toisaalta esimerkiksi ruotsalaisiin verrattuna suomalaiset suhtautuvat Jaakkolan mukaan myönteisemmin ulkomaalaisten oman kielen ja kulttuurin säilyttämiseen. Kun talous elpyi, niin kielteiset asenteet ulkomaalaisia kohtaan lientyivät Suomessa (Talib, Löfström & Meri 2004, 33).

Jaakkolan (2005, 69) tutkimuksissa kaikkiin mainittuihin kansallisuusryhmiin suhtauduttiin myönteisemmin vuonna 2003 kuin 1993. Erityisesti suhtautuminen venäläisiin maahanmuuttajiin on muuttunut suuresti viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Myönteinen suhtautuminen on kasvanut: vuonna 1993 25 % suhtautui myönteisesti venäläisiin maahanmuuttajiin, vuonna 1998 luku oli 30 % ja vuonna 2003 jo 40 %. Myös kielteinen suhtautuminen on lieventynyt: vuonna 1993 37 % suomalaisista ”ei näkisi lainkaan mielellään venäläisten muuttavan Suomeen” ja vuonna 2003 määrä oli enää 27 % (Jaakkola 2005, 70). Myös Iskanius (2006, 22) tuo esille venäläisvastaisuuden liittyen etnisyyteen ja kieleen.

4 Yksilön oma kieli

Tässä kappaleessa kerron, miten identiteetti ja kieli nivoutuvat yhteen. Identiteetti heijastuu ja toimii kielen kautta. Kieli on se silta, joka yhdistää ympäröivän kaikkeuden yksilöön. Kerron myös asenteiden vaikutuksesta kielenoppimiseen ja –käyttämiseen.

4.1 Identiteetti

Identiteetti vastaa Hassisen (2005, 65) mukaan kysymykseen, miltä minusta tuntuu. Kaikkonen (2004, 65) määrittelee identiteetin ryhmiin identifioitumisen käsitteenä eli ”yksilöiden identifioitumisesta yhteisön päämääriin, arvoihin ja käyttäytymiseen”. Eli yhteisö, joka kasvattaa yksilöä, vaikuttaa valinnoillaan ja painotuksillaan siihen, millainen identiteetti ihmiselle kehittyy. Ja näissä tapauksissa kieli nousee merkittävään asemaan. (Kaikkonen 2004, 65.) Talib, Löfström & Meri (2004, 36) tarkentavat identiteetin käsitteen bipolarisuutta: samaan aikaan se viittaa yksilöön sekä hänen minäänsä ja persoonallisuuteensa että ryhmään, joka on hänet kasvattanut. Identiteetti on myös kollektiivinen käsite, jolla tarkoitetaan yksilön kasvattanutta järjestelmää, kuten perhettä, sukua tai kansaa.

Identiteetti on kuin kaksisuuntainen nuoli: samaan aikaan se kertoo yksilön vallitsevasta identiteetistä, mikä on reflektoitu sisäinen määritelmä ja toisaalta se on myös kollektiivisuuden käsite, jolloin lähiympäristö ja viiteyhteisö vaikuttavat identiteetin kehittymiseen. (Kaikkonen 2004, 67–71.) Identiteetti on hyvin yksilöllistä ja se kehittyy yhteiskunnan ja hänen lähiyhteisöjen ratkaisujen kautta. Kaikkonen (2004, 66–68) antaa esimerkin, että ateistin identiteettiin voi liittyä kristinuskon piirteitä yhteiskunnan vaikutuksen seurauksena. Identiteetissä korostuu nykypäivänä voimakas individualismi ja subjektiivisuus. Sen takia nykypäivänä on vaikea erottaa minuutta, persoonaa ja identiteettiä. Kaikkonen (2004, 67) kokoakin, että minää ja identiteettiä pitää täyden ymmärtämisen valossa tarkastella yhdessä. Ei voi erottaa yksilön kokemaa identiteettiä hänen minäkäsityksestään, vaan ne ovat tavallaan kolikon molemmat puolet.

Kaikkonen liittää myös kasvatuksen mukaan identiteetin kehittymiseen ja kaksoistehtävään: identiteettiä on samaan aikaan vahvistettava ja kehitettävä, erityisesti

monikulttuurisessa yhteiskunnassa (Kaikkonen 2004, 72). Identiteetti on myös jatkuvassa muutoksessa (Hall 1999, 22–23) siksi, että se on ympäristömme tuote eli kulttuurit ja ympäristöt muuttuvat jatkuvasti ja tällöin muutokset heijastuvat myös identiteettiin.

Mikäli identiteetti määrittyy epätarkasti, voi yksilöllä olla vaikeuksia sosiaalisissa tilanteissa tai esimerkiksi tunteiden ilmaisemisessa. (Talib, Lönförs & Meri 2004, 36.)

4.2 Identiteetti ja kieli

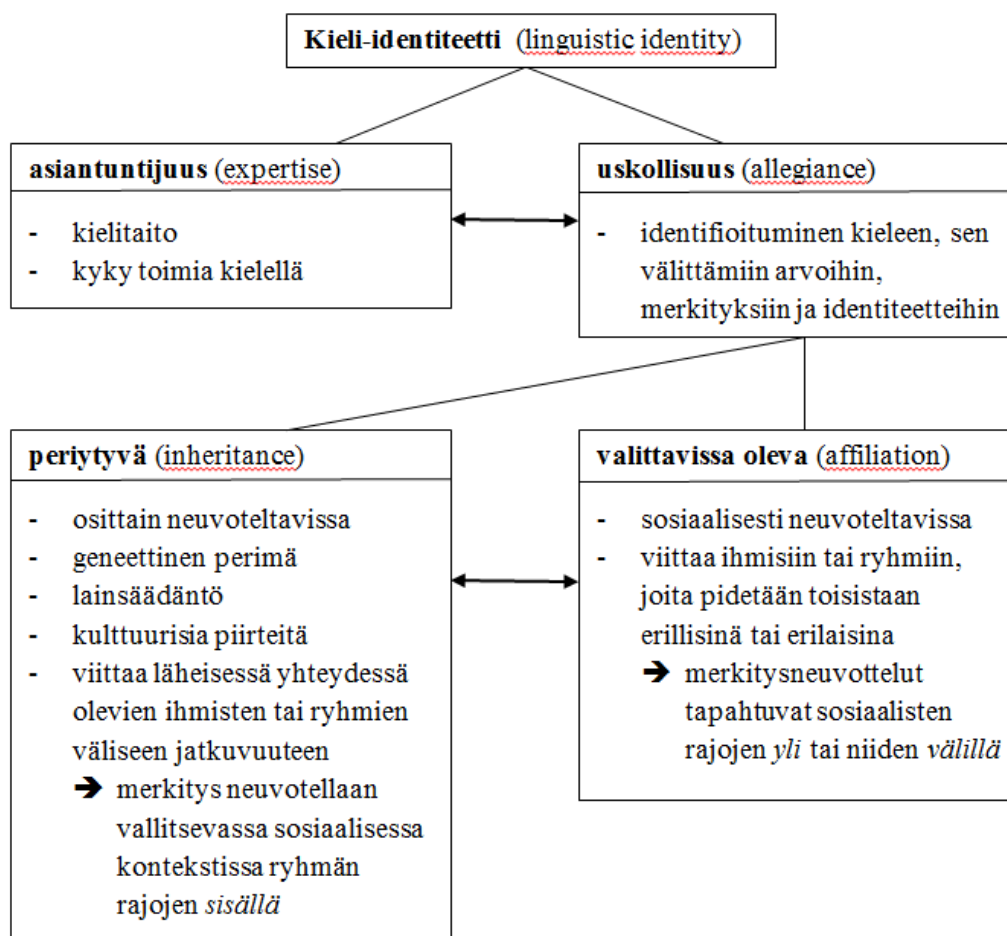
Ihmisestä kasvaa persoonallisuus kielen myötä, sillä kieli on se sidos minuuden ja sosiaalisen merkityksen välillä (Rönholm 1999, 33). Identiteettiin vaikuttaa sukupuoli, ikä, etnisyys, kansallisuus, asuinalue, ryhmät (esimerkiksi ammatti- ja poliittisesti suuntautuneet ryhmät), motivaatio, älykkyys. Identiteettimme kehittyä ja muuttuu jatkuvasti. (Baker 2006, 138; Talib et al. 2004, 36; Hassinen 2005, 19.) Iskanus (2006, 15) määrittelee kieli-identiteetin seuraavasti: se on kieleen ja kielenpuhujaksi identifioitumista asenteiden, arvostuksen, toivotun kielitaidon ja kielenkäyttötilanteiden perusteella. Identiteetin syntymiseen vaikuttavat vahvasti myös etnisyys ja kulttuuri-identiteetti. Etnisyys saadaan verenperintönä ja kulttuuri-identiteetti ilmenee tietyn ryhmän ominaisuuksien kautta. Kulttuurin muodostavat vahvasti kieli ja uskonto sekä arvot ja normit, joita yhteisössä vaalitaan. (Talib, Löfström & Meri 2004, 37–39.)

Toisen kielen oppiminen voi vaikuttaa identiteetin muuttumiseen. Toisen kielen opittuaan henkilö ei välttämättä koe itseään enää maahanmuuttajaksi, vaan esimerkiksi suomalaiseksi. Uuden kielen oppiminen voi muuttaa tapaa, jolla henkilö ajattelee ja kokee itsensä. Kielen oppiminen ei usein ole vain kognitiivisia operaatioita, vaan se on myös tulemista osaksi kielellistä yhteisöä ja uusien identiteettien luomista. (Baker 2006, 138–139, 408.) Baker (2006, 408) antaa esimerkin, että ”henkilö voi samaan aikaan olla espanjan- ja englanninkielinen, muslimi, demokraatti, nähdä itsensä amerikkalaisena ja kalifornialaisena ja meksikolaisena, identiteetteinä teini, pasunisti, koulukeskeyttäjä ja lesbo”.

Bakerin (2006, 2007) teorioista voimme päätellä, että ihminen on kaksikielinen, jos kieli muuttaa myös hänen identiteettiä. Esimerkiksi Suomessa kouluenglantimme ei

muuta identiteettiämme, jolloin kouluenglannin takia emme koe itseämme kaksikieliseksi, vaikka taitojen puolesta näin voisi olla. Toisaalta samaan aikaan suomalaisten identiteetti on kaksikielinen (suomi-ruotsi), koska se on sidoksissa mm. historiallisiin aspekteihin ja kulttuuriin eikä niinkään kielen taidon aspekteihin. Kulttuuri on kautta historian säilytetty kielen avulla ja kieli on täysin kulttuurinsa tuote, jota ohjaa ihmisten kokemukset. (Kaikkonen 2004, 105.) Kieli on yksi perustavimmista kulttuurisista järjestelmistä ja yhteinen kieli mahdollistaa yksilölle kulttuurisen identiteetin. Kun yksilö puhuu tiettyä kieltä, niin hän myös on osa sitä kieltä. Joidenkin kielten kohdalla on myös tunnettava saman kielenkäyttäjien arvot vaikka ei niitä jakaisikaan, sillä kielen avulla merkityksellistetään maailmaa. (Hall 2003, 90–91.) Ja äidinkieli on kieli-identiteetin ydin (Kaikkonen 2004, 122). Rönholm (1999, 34–35) vertaa kieltä kansallisuuteen: se on yksi käyttäytymisnormi ja äidinkielen kautta kehittyvä suhtautumistapa eli kieliuskollisuus. Kieliuskollisuudella tarkoitetaan tunneperäistä asennoitumista kieleen.

Pitää kuitenkin muistaa, että kielitaito ja identiteetti ovat eri asioita, vaikka kuitenkin sidoksissa keskenään. Monesti kielitaitoa verrataan natiiviin ja kuten aikaisemmin kirjoitin (kohdassa 2.2) natiivi-määritelmällä on omat heikkoudet. Rampton (1995, 337–340) kiinnittää huomiota tähän epäkohtaan, jossa syntyminen tiettyyn kieliryhmään ja oletus yhdestä äidinkielestä poislukee mahdolliset uudet kieli-identiteetit ja kieli-identiteetin muuttumisen. Kieli on aina sosiaalisesti opittu asia. Hän haluaa erotella käsitteen natiivi/syntyperäinen puhuja asiantuntijuuteen ja uskollisuuteen. Asiantuntijalla hän tarkoittaa kielen osaamista ja kykyä käyttää sitä, kun taas uskollisuus liittyy identiteettiin ja arvoihin. Iskanius (2006, 76) on väitöskirjassaan tehnyt selkeän kuvion (Kuvio 2) Ramptonin (1995, 340) ajatuksista:

Kuvio 3. ”Kieli-identiteetin komponentit Ramptonin (1995) mukaan.” (Iskanius 2006, 76).

4.3 Kielenoppiminen, asenteet ja paineet

Kaikkonen (2004, 131) huomioi, että kaksi- tai monikielisyttä ei usein pidetä tavoittelemisen arvoisena. Kaikkonen perustelee mielipiteensä kaksikielisyyteen liittyvillä ennakkoluuloilla. Hän listaa Woden (Kaikkonen 2004, 31) nimeämiä yleisimpiä ennakkoluuloja, jotka jarruttavat monikielistä kasvatusta:

- on normaalia, että ihminen puhuu vain yhtä kieltä,
- kahta tai useampaa kieltä ei voi oppia hyvin ja oikein,
- vieraan kielen oppiminen vaatii erityistä lahjakkuutta,
- useamman kuin yhden kielen oppiminen vaatii oppijalta paljon panostusta,
- useamman kielen rasitus johtaa puutteisiin muilla oppimisen alueilla, esimerkiksi lapsen henkinen kehitys saattaa häiriintyä.

Kuitenkin Wode päättää immersio-tutkimuksiin vedoten, että lapsen henkinen kehitys ei vahingoitu monikielisydestä ja päinvastoin, sillä voi jopa olla positiivinen vaikutus kulttuuripääoman ja kieli-identiteetin kehittymiselle.

Teiss (2007, 17–21) kirjoittaa, että lapsi aistii jo varhain millaista kieltä voi käyttää missäkin tilanteissa. Hän kiinnittää huomiota siihen, että vaikka lapselta ei suoraan kielletä kielen käyttöä, niin lapsi on vanhempien tai ympäristön torjuvan asenteen jo oivaltanut kouluikänsä mennessä ja saattaa sen takia olla käyttämättä toista kieltä. Teiss kuitenkin korostaa, että avoin ja salliva ilmapiiri voi myös rohkaista kielenkäyttöön.

Skutnabb-Kangas (1988, 68–76) ja Korpilahti (2007, 30–31) kirjoittavat erilaisista paineista, jotka kielenoppija kohtaa: kaksikielisten perheiden lapset kokevat pääosin vain perheen sisäisen paineen tullakseen monikieliseksi, mutta yhteiskunta ei heitä velvoita siihen. Kielellisten vähemmistöjen lapsilla on sekä voimakas ulkoinen, että perheen sisäinen paine. Usein halutaan heidän oppivan enemmistökieli, että he pärjäävät työmarkkinoilla ja yhteiskunnassa, mutta myös perheen kieltä halutaan ylläpitää ja tukea.

Myös yhteiskunta asettaa paineita. Kaikkonen (2004, 127) listaa, että ”Yhteiskunnan valtakulttuurin asenteet, toiminta-ajatukset ja poliittinen ilmasto määräävät paljolti sen miten uusilla kieliryhmillä on toiminta- ja elämisvaraa.”. Monietninen ja -kulttuurinen yhteiskunta tiedostaa Hautaniemen (2001, 28–29) mukaan, että kulttuuri ja etnisyys vaikuttaa filosofisen pohdinnan lisäksi myös poliittisiin käsityksiin esimerkiksi demokratiasta. Hautaniemi (2001, 30) pohtiikin, että miten kansallisvaltio pystyy yhdistämään valtion sisäisen samankaltaisuuden ja eri kansallisuusryhmien sisäisen kehittymisen. Tämä heijastuu hänen mukaansa esimerkiksi koulutuksessa, jossa oppilaitokset usein tavoitteellisesti muokkaavat kansalaisidentiteettiä. Ja silloin on riski, että koulutus pyrkisi alistamaan vähemmistöryhmien tavat enemmistön mukaisiksi. (Hautaniemi 2001, 30.)

Yksi koulutuksen puolista on näkemys kaksikielisydestä. Yhteiskunnan näkemys kaksikielisydestä heijastuu myös kouluun: kaksikielinen koulutus on aina ollut ristiriitaista, mutta useimmissa tapauksissa kyse on enemmän vallasta kuin kielestä.

(Nieto & Bode 2012, 229.) Cummins (2003, 65) kirjoittaakin, että yhteiskunnan kulttuuriset, kielelliset ja älylliset voimavarat kasvavat dramaattisesti, kun kielelliset ja kulttuurisesti poikkeavat lapset nähdään voimavarana eikä ongelmana, joka pitää ratkaista.

5 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tutkimustehtävänä on kuvata millaiseksi kaksikieliset aikuiset kokevat kieli-identiteettinsä, miten heidän käyttämä kieli linkittyy koettuun identiteettiin ja pitävätkö vastaajat kaksikielisyyttä mielekkäänä. Tutkimuksella on hermeneuttinen eli tulkinnallinen näkökulma, sillä sekä vastaajien vastaukset että tutkijan tekemät päätelmät vastauksista ovat tulkinnallisia. Luotettavuutta lisää haastateltavien vastauksiin se, että haastattelut on tehty henkilökohtaisesti ja kasvotusten ja tutkija pohjaa tulkintansa ennalta määrättyihin teorioihin.

5.1 Laadullinen tutkimus

Laadullinen tutkimus on perinteisesti ollut käytössä sosiaali- ja yhteiskuntatieteissä. Laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen taustalla on Hirsjärvi, Remes ja Sajavaaran (2013, 161) mukaan todellisen elämän kuvaaminen. Laadullisessa tutkimuksessa ymmärretään todellisuuden olevan monimuotoinen ja sitä halutaan ymmärtää kokonaisuutena. Siinä halutaan tuoda julki uusia tosiasioita todellisuudesta. Laadullisessa tutkimuksessa myös ymmärretään tutkijan arvolähtöisyys ja objektiivittomuus ja tämä otetaan tutkimusta tehdessä huomioon. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaaran 2013, 161–161.)

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2013, 164) luettelevat seitsemän tyypillistä piirrettä laadulliselle tutkimukselle:

1. Tutkimus on kokonaisvaltaista ja aineistonkeruu tehdään luonnollisessa ympäristössä.
2. Tutkija suosii tiedonkeruussa ihmistä ja luottaa omiin havaintokykyihin ennemmin kuin mittausvälineisiin, vaikka esimerkiksi lomakkeita käytetään tiedonkeruun apuna.
3. Lähtökohtana edetään induktiivisesti, sillä tarkoituksena on tutkia ilmiötä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti.
4. Aineiston hankinnassa suositaan näkökulman huomioonottavia menetelmiä, kuten teemahaastattelua.
5. Kohdejoukko valitaan tarkoituksella, ei satunnaisotannalla.

6. Suunnitelma joustaa ja muotoutuu tutkimuksen edetessä.
7. Tapaukset vastaanotetaan ainutlaatuisina ja tämä otetaan huomioon tulkinnoissa.

Tälle tutkimukselle valikoitui laadullinen lähestymistapa. Laadullisella tutkimuksella voidaan määrällistä tutkimusta paremmin tutkia ihmisen sisäisiä ajatuksia ja reflektioita omasta kieli-identiteetistä. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on ”todellisen elämän kuvaaminen” (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2013, 161). Ja erityisesti tutkiessa kieli-identiteettiä kokonaisvaltainen hahmottaminen on tärkeää.

Ihmistä tutkiessa asetelma on erilainen kuin esimerkiksi fyysistä esinettä tutkiessa. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 28–32) kirjoittavat ymmärtävästä tutkimuksesta – ymmärtävässä tutkimuksessa samaan aikaan halutaan eläytyä tutkimuskohteen ajatuksiin ja motiiveihin kuitenkin ymmärtäen intentionaalisuuden eli aikomuksellisuuden niiden takana. Ihmistieteissä tutkimuskohteet ovat aina jo jonkun merkitysmaailman sävyttämiä eli haastateltavan vastaukset ovat haastateltavan arvojen ja kokemusten sävyttämiä. Tuomi ja Sarajärvi liittävät ihmistieteellisen metodologian hermeneuttiseen tutkimusfilosofiaan. Hermeneuttisessa tutkimusfilosofiassa tutkitaan tulkintaa eli ollaan kiinnostuneita ihmistieteiden ”mielen konstruoimasta maailmasta” (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 31). Hermeneuttinen ymmärtäminen on Tuomen ja Sarajärven mukaan merkitysten oivaltamista ja hermeneuttisessa lähestymistavassa halutaan tutkia niitä ehtoja, jotka mahdollistavat ymmärtämisen. Tässä työssä sitoudutaan hermeneuttiseen eli tulkinnalliseen näkökulmaan.

Pyysin haastateltavia kahta kanavaa pitkin: Helsingin yliopiston nykykielten laitoksen venäjän kielen opiskelijoiden yhteisen sähköpostiosoitteen kautta sekä yhteisöpalvelu Facebookin kautta. Nämä kaksi olivat taustayhteisöjä (Hirsjärvi & Hurme 2008, 83), joista ajattelin kaksikielisten vastaajien löytyvän sujuvasti. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään suosimaan tarkkaan valittua kohdejoukkoa satunnaisotannan sijaan (kts. 4.1). Vastaajakriteereinä pyysin vastaaja olemaan täysi-ikäinen kaksikielinen, suomi-venäjä kieliyhdistelmällä. En tietoisesti laittanut tarkempia kaksikielisyysmääriä, koska tämän työn tarkoituksena oli tutkia identiteettiä yksilön sisältä. Tällöin vastaajakriteeri oli jo ensimmäinen kysymys: mikäli ihminen ei kokisi itseään kaksikieliseksi, niin ei hän ilmoittautuisikaan. Vastaajia sain molempia kanavia pitkin, yhteensä yksitoista, joista neljä oli miespuolista vastaajaa ja seitsemän oli naispuolista vastaajaa.

Vastaajista neljä oli synnynnäisesti kaksikielisiä. Yksi vastaaja oli äidinkieleltään suomenkielinen, mutta hän oli myöhemmin oppinut venäjän kielen natiivin tasolle. Kolme vastaajista oli muuttanut Suomeen lapsena eli 3–6-vuotiaana ja kolme vastaajista oli muuttanut Suomeen teini-ikäisenä eli 13–14-vuotiaana. Kaikki vastaajat olivat äidinkieltään suomi-venäjä yhdistelmiä, vaikka kaksi vastaajista oli muuttanut Virosta ja yhden vastaajan vanhempi oli Ukrainasta. Suurin osa vastaajista oli kaksikielisiä ympäristön ansiosta eli kotona käytetään yhtä kieltä ja ympäristössä toista kieltä. Tällaisia vastaajia oli kuusi. Neljä vastaajaa oli oppinut kielet yksi vanhempi – yksi kieli periaatteella. Yksi vastaajista oli kaksikielinen kielenkäyttäjä puolison takia eli puolison kanssa puhutaan toista kieltä, mikä heijastuu myös kotiympäristöön. Kymmenellä vastaajalla kaksikielisyys koettiin seurauksena joko kahden kulttuurin perheellistymisen seurauksena tai maahanmuuton seurauksena. Vain yksi vastaaja koki kaksikielisyyden olevan tietoinen seuraus vanhempien valinnalle, vaikka siihen vaikutti myös hänen vanhempiansa kaksikielinen perheellistymisen. Kaksikielisyys tarkoittaa, kun yksi vanhemmista tulee toisesta kulttuurista ja toinen toisesta ja avioliiton sekä perheen muodostumisen kautta seuraa kaksikielisyys.

5.2 Teemahaastattelu

Laadullisessa tutkimuksessa suositaan ihmistä kokonaisvaltaisena ilmiönä huomioonottavaa tiedonkeruumenetelmää. Tällaisia ovat esimerkiksi teemahaastattelu, osallistuva havainnointi, ryhmähaastattelut ja valmiiden tekstien pohjalta toteutetut diskursiiviset analyysit (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 71; Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2013, 164). Tuomi ja Sarajärvi (2009, 71) kiteyttävät: mitä vapaampi tutkimusasetelma, sen joustavammat ovat aineiston hankintamenetelmät (kuten haastattelut tai omaelämäkerrat), kun taas strukturoitu tutkimusasetelma tarvitsee tiukemmin strukturoidut aineistohankintamenetelmät (kuten kyselyt).

Haastattelumuotoja ovat lomakehaastattelu, jota käytetään enemmän kvantitatiivisessa tutkimuksessa, teemahaastattelu ja syvähaastattelu. Teemahaastattelu on valmiit teemat ja metodologisesti korostetaan ihmisten tulkintoja ja asioille annettuja merkityksiä. Syvähaastattelu on haastattelujen ääripää ja se on täysin strukturoimaton, jossa kuitenkin pysytään sisällöllisesti aiheessa. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 74–77.)

Hirsjärvi ja Hurme (2008, 34) kirjoittavat: ”menetelmävalintoja tehtäessä joudutaan ratkaisujen perusteena käyttämään sellaisia kriteerejä, kuin tehokkuus, taloudellisuus, tarkkuus ja luotettavuus.”. Koin, että oli tehokkainta ja luotettavinta haastatella vastaajia. Näin pystyisin tarkentamaan ja ehkä kannustamaan kertomaan enemmän, kuin esimerkiksi lomakehaastattelulla olisin saanut tietää. Valitsin tutkimusmenetelmäksi haastattelun kahdesta syystä: ensinnäkin halusin mahdollisuuden selventää ja syventää saatavia vastauksia. Huoli oli, että esimerkiksi lomakehaastattelussa vaikeista asioista ei vastattaisi tarpeeksi laajasti. Nyt minulla olisi haastattelijana tilaisuus tarkentaa saman tien vastauksia. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2013, 205) mainitsevat juuri tämän kohdan yhtenä syynä haastatteluun päättämisessä. Toiseksi ihmiset kokevat tietyllä tasolla haastattelun helpommaksi, kuin lomakkeen täytön. Ja lomake on helpompi sivuuttaa, kuin suoraa ja kohteliasta pyyntöä haastattelusta.

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2013, 205–208) kirjoittavat, että ”Haastattelu on kuin kolikko, jolla on kaksi puolta.” Haastattelun heikkouksia on haastateltavan taipumus antaa korrekkeja vastauksia eli vaikeista tai negatiivisista asioista ei niin haluta kertoa. Tämä on kulttuurisidonnaista ja haastattelijan tulisi osata tulkita vastauksia erilaisten kulttuuristen merkitysten valossa. Havaitsin tämän haastatteluissa: lähes poikkeuksetta vastaajat kertoivat haastattelun alussa hyvin korrekkeja vastauksia kansalaisuudestaan ja kansallisuudestaan. Haastattelun edetessä paljastuivat syvemmät ajatukset omasta kansalaisuudesta ja koetusta kansallidentiteetistä. Esimerkiksi N6 vastasi haastattelun alussa, että kaksikielisyys oli seuraus maahanmuutolle, mutta myöhemmin hän kertoi, että vanhemmat valitsivat tietoisesti kotikieleksi venäjän ja ympäristökieleksi suomen, jolloin viro jäi pois (eikä esimerkiksi päädytty kolmanteen vaihtoehtoon, jossa kotona olisi ollut periaate yksi vanhempi yksi kieli ja siihen lisäksi ympäristössä kolmas kieli). Vanhemmat halusivat näin vahvistaa kielen oppimisen yksi kieli – yksi ympäristö periaatteella.

Päädyin temahaastatteluun, koska se mahdollisti haastattelujen samankaltaisuuden antaen kuitenkin vapauden haastateltavan vastausten huomioimisen esimerkiksi kysymysten järjestystä muuttamalla. Temahaastattelulle on keskeistä ottaa huomioon vastaajien tulkinnat sekä heidän antamat merkitykset

asioille vuorovaikutuksen alaisuudessa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48). Kysyin taustatiedot haastateltavilta kyselylomakkeella (liite 1).

Suunnittelin haastattelun niin, että siinä on sekä helppoja suoria vastauksia, kuin myös monimutkaisempia avoimia kysymyksiä. Halusin myös pitää monet kysymykset mahdollisimman avoimina, niin että vastaajat saisivat itse harkintansa mukaan kertoa mahdollisimman paljon. Pienellä kannustuksella näin sainkin enemmän tietoa irti kuin olisin hyvin yksityiskohtaisilla ja tarkoilla täsmäkysymyksillä.

Tein haastattelun pohjalle rungon, johon otin mallia Sanna Iskaniuksen (2006) väitöskirjan haastattelurungosta. Yksi syy kysymysten avoimuudelle oli, se että tiesin vastaajien tulevan erilaisista taustoista. Erityisesti venäjänkielen kanssa Suomen historiallisiin syihin ja 90-luvun venäjävastaisuuteen vedoten, haastattelijan pitää olla erittäin sensitiivinen. Hyvin helposti tulee vastaan poliittiset syyt ja niistä ei kovin mielellään kerrota. Koska en ollut kiinnostunut kielitaidon poliittisista syistä vaan henkilön sisäisen maailman kuvauksesta, niin vältin tällaisia kysymyksiä.

Haastattelut sujuivat hyvin ja yllättävän helposti. Toki minulla saisi olla haastattelijana enemmän rohkeutta ja ehkä kokemusta, jolloin kysymysten tarkentaminen itse haastattelutilanteessa onnistuisi luontevammin. Näissä haastatteluissa pitäydyin haastattelurungossa melko tiukasti. Se helpotti sekä haastattelun läpiviemistä että litterointia.

Haastattelut olivat kaiken kaikkiaan onnistuneita. Sain kaikki haastattelut luontevasti nauhurille ja haastattelut olivat tarpeeksi selkeitä ja laajoja analyysin kannalta. Vastaajia sain haastatteluihin melko vaivatta ja kolmessa päivässä sain toteutettua kaikki haastattelut. Haastattelut toteutin melko tarkkaan rungon mukaan ja nauhoitin ne nauhurille haastattelutilanteessa. Valitsin pienen nauhurin, joka saattoi olla haastateltavalle tietoisesti, mutta huomaamattomasti pöydällä. Näin haastateltava ei kiinnittänyt liikaa huomiota nauhuriin ja saattoi rauhassa kertoa tärkeäksi kokemansa asiat. Litteroin haastattelut tarkkaan eli kirjoitin ne auki sanasta sanaan sekä haastateltavan, että haastattelijan osalta.

5.3 Tutkijan ennakko-oletukset

Oma kaksikielisyyteni vaikutti tietenkin aiheen valintaan ja siksi minulla on jonkinlainen käsitys kaksikielisen ihmisen kieli-identiteetistä ja ajatuksista.

Tätä tutkimusta tehdessä oletin, että vastaajat ovat kielenkäytön suhteen rikkaita: he osaavat ja haluavat käyttää molempia kieliä aktiivisesti ja ovat ylpeitä kielitaidostaan. Oletin, että kaksikieliset haluavat kehittää molempia kieliä, koska tietävät käytännön kautta miten kieli muokkautuu ympäristössä. Ennakko-ajatukseni identiteetin suhteen koskivat sen pohdintaa: oletin, että kaikki vastaajat olisivat jossain vaiheessa pohtineet identiteettiä ja minuuden paikkaa vallitsevassa yhteiskunnassa ja yhteisössä. Siihen, millaisia identiteettikriisejä kaksikieliset kokevat yksikielisiin verrattuna, niin en osannut ennakkoon valmistautua. Toki jokainen pohtii jossain vaiheessa kuka hän on, mutta tekevätkö kaksikieliset sitä erityisen paljon enemmän kuin yksikieliset? Siihen olisi mielenkiintoista saada vastaus.

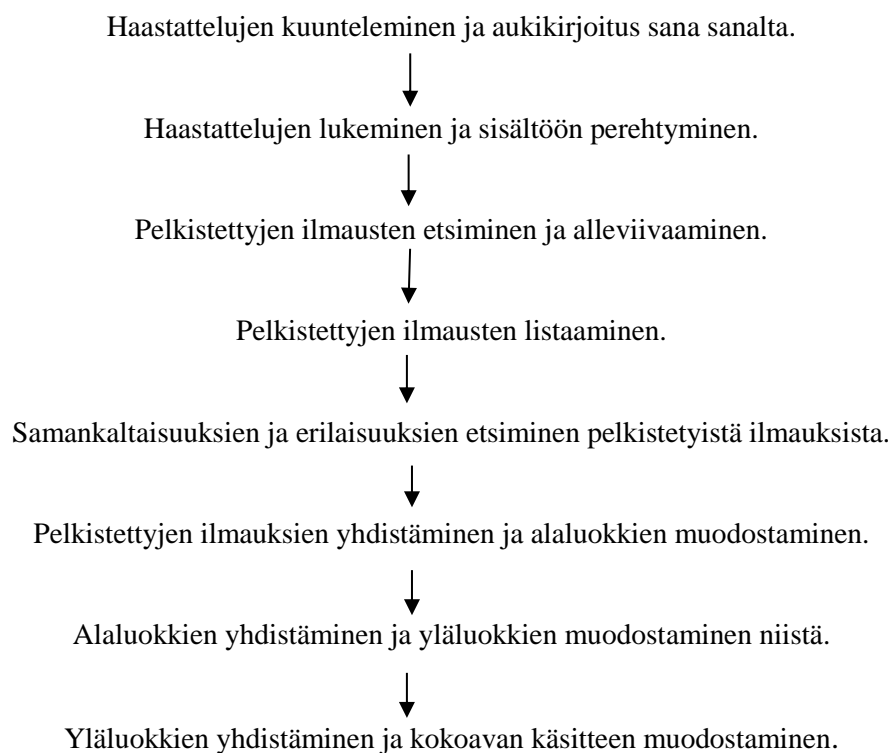
Vaikka minulla on omaa taustaa aiheeseen ja tämä on erittäin henkilökohtainen aihe, niin koen, että koulutuksessani saamani valmiudet tutkijaksi sekä kokemukseni jo yhden kandidaatin tutkielman ja pro gradu tutkielman tekemisestä sallivat minun olla objektiivinen tutkija.

5.4 Teoriasidonnainen sisällönanalyysi

Koska tämä on kuvaileva tutkimus, on aineistolähtöinen lähestymistapa tälle tutkimukselle sopiva. Tällöin analyysiyksiköt valitaan aineistosta. Periaatteessa tämä tarkoittaa, että ennen tutkimusta tutkijalla ei saisi olla mitään ennakko-oletuksia tai –ajatuksia ja aineistoa pitäisi tutkia objektiivisesti. Ollen kyseessä ihmisluonto, niin näin tuskin koskaan on, joten laadullisessa tutkimuksessa tämä ristiriita tiedostetaan ja siksi fenomenologis-hermeneuttisessa perinteessä tutkija kirjoittaa ennakko-käsityksensä auki. Kun tutkija tiedostaa omat ennakkokäsityksensä tutkimuksen ja analyysin aikana, niin ne eivät pääse vaikuttamaan tuloksiin ja päätelmiin. (Tuomi ja Sarajarvi 2009, 95–96.)

Toinen tapa ratkaista mahdollisia aineistolähtöisen analyysin objektiivisuushaasteita on Eskola ja Suorannan (2001) mukaan teoriasidonnaisesta analyysistä. Tuomi ja Sarajärvi (2009) nimeävät saman teoriaohjaavaksi analyysiksi. Siinä analyysiyksiköt valitaan myös aineistosta, mutta aikaisempi teoria tai tieto ohjaa eklektisenä eli tiettyyn suuntaan etenevänä analyysinä. Eli aineistosta löydetään tutkittavat yksiköt, mutta niitä tarkastellaan jo aikaisemman teorian valossa. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 96–97.)

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 109) esittävät aineistolähtöisen sisällönanalyysin etenevän seuraavin vaihein:

Ja koska tutkimukseni on teoriasidonnainen tutkimus, niin lisään vielä yhden kohdan Tuomen ja Sarajärven luetteloon: Kokoavien käsitteiden yhdistäminen teoriaan.

5.5 Tutkimuskysymykset

Pääajatus koko tutkimuksella on selvittää, että miten kaksikieliset kokevat identiteetin ja kaksikielisyyden yhteyden.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Minkälaiseksi kaksikieliset kokevat oman kieli-identiteettinsä?
2. Miten tilannesidonnaisuus vaikuttaa kielen valintaan?

Ensimmäisen kysymyksen tehtävänä on kuvata niillä osa-alueilla, jotka kaksikieliset kokevat tärkeäksi, heidän kieli-identiteettiään. Mitkä tekijät vaikuttavat kieli-identiteetin määrittämiseen ja miten identiteetti muuttuu ja kehittyy? Tutkimuskysymyksen tarkoituksena on myös tutkia, kokevatko kaksikieliset kaksikielisyytensä mielekkääksi ja tärkeäksi.

Toinen tutkimuskysymys liittyy sisäisiin kokemuksiin kielen valinnasta. Mitkä tekijät vaikuttavat kielen valintaan ja onko tilannesidonnaisuudella ainoa ja ratkaiseva rooli tässä valinnassa?

6 Tutkimustulokset

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 109–113) tiivistävät aineiston analysoinnin kolmeen tekniseen vaiheeseen: 1) aineiston pelkistäminen (reduointi) eli tiivistetään pitkää haastattelutekstiä lyhyemmiksi lauseiksi, 2) aineiston ryhmittely (klusterointi) jolloin tiivistetyt lauseet jaetaan alaluokkiin ja joita tarkastellaan teoreettisten käsitteiden kautta. Tätä prosessia jatketaan yläkäsitteisiin ja pääluokkien muodostamiseen ja sitä kutsutaan 3) abstrahoinniksi eli käsitteellistämiseksi. Osa kysymyksistä oli puhtaasti faktatietoa antavaa ja osa kysymyksistä piti analysoida. Haastattelukysymykset jakaantuivat seuraavasti:

Faktatietoa antavat:

- Kuka olet? Kerro itsestäsi.
- Miten sinusta tuli kaksikielinen?
- Mitä kieltä puhutaan perheessäsi?
- Oliko kaksikielisyytesi tietoinen valinta vai seuraus?
- Oletko opiskellut suomen kieltä?
- Oletko opiskellut venäjän kieltä?
- Seuraatko uutisia ja millä kielellä?
- Millä kielellä käytät mediaa (internet, some, puhelin)?
- Vaikuttaako maa, jossa olet, kielen valintaan?
- Millä kielellä ajattelet?, esimerkiksi lasket numeroita päässäsi?
- Vaihtuuko ajattelun kieli vaihtaessasi maata?
- Koetko itsesi enemmän suomalaiseksi vai venäläiseksi?
- Olisitko mieluummin venäjänkielinen suomessa vai suomenkielinen venäjällä?

Analysoitavat:

- Missä tilanteissa käytät suomea?
- Missä tilanteissa käytät venäjää?
- Millaiseksi koet suomen kielen taitosi? Entä venäjän kielen taitosi?
- Mitä alueita haluaisit kehittää kummassakin kielessä?
- Miten valitset kielen, jota käytät tilanteessa (esim. kahvilassa, internetissä)?
- Vaikuttaako ulkopuoliset kuulijat kielen valintaan? Millä tavalla?
- Jos tilanteessa voi käyttää kumpaa kieltä vain, niin kumman valitset? Miksi?
- Jos sinun tulee kuvailla tunteitasi, niin kummalla kielellä tekisit sen? Kummalla kielellä se olisi helpompaa?
- Mikä merkitys kielitaidollasi on siihen, kuka koet olevasi?
- Minkä kulttuurin tavat koet läheisimmiksi ja millä tavalla se ilmenee?
- Miten kasvatuksesi on vaikuttanut kaksikielisyyteesi?
- Mitä kieltä puhut/puhuisit lapsillesi? Millä perusteilla valitset sen?
- Miten sinuun suhtaudutaan Suomessa suomenkielisenä? Entä venäjänkielisenä?
- Miten sinuun suhtaudutaan Venäjällä venäjänkielisenä? Entä suomenkielisenä?
- Oletko ennen miettinyt omaa suhdetta kaksikielisyyteesi?
- Onko se muuttunut ajan myötä?

Aineistoa alustavasti analysoitaessa huomasi, että tutkimuksen tulokset ovat mielekkäintä ja hedelmällisintä esitellä aiheittain. Näin tuodaan esille haastateltavien yhdistävän aiheen eli suomi-venäjä -kaksikielisyys aspektin kautta.

6.1 Kaksikielisten kieli-identiteetti

Ensimmäinen tutkimuskysymys oli ”minkälaisiksi kaksikieliset kokevat oman kieli-identiteettinsä. Kieli-identiteettiin vaikuttivat seuraavat viisi tekijää: kielen osaaminen, koettu kansallisuus, ajattelun kieli, kasvatus ja asenteet.

Kielen osaaminen

Kaikki vastaajat olivat lukeneet suomea peruskoulussa ja lukiossa. Kolme vastaajaa oli opiskellut suomi toisena kielenä -ryhmässä. Venäjää omana äidinkielenä oli opiskellut kahdeksan vastaajaa. Yksi vastaaja oli aloittanut venäjän kielen opinnot 3. luokalla, yksi 8. luokalla ja yksi vasta lukiossa. Neljä vastaajaa oli jatkanut opiskelemaan venäjän kieltä yliopistoon.

Vastaajista kuusi piti toista kieltä heikompana kuin toista ja neljä vastaaja piti molempia kieliä yhtä hyvinä. Vastauksiin ei vaikuttanut se, oliko vastaaja synnynnäinen vai oppinut kaksikielinen. Suurin syy toisen kielen heikkouteen oli vastaajien mukaan vähäinen käyttö ja dominoiva ympäristö. Vahvempaa kieltä pääsi ja joutui käyttämään paljon enemmän ja useammin, joten siksi sen taito pysyi myös paremmin yllä.

Vaikka mä oon opiskellut venäjän kieltä täällä, niin ei se vastaa ihan samaa tasoa, miten mun kielen osaaminen olisi kehittynyt siellä ympäristössä. (N7)

Suomen kielessä ei sinällensä ole mitään kehitettävää, koska musta tuntuu, että mä puhun sitä oikeastaan enemmän kuin venäjän kieltä. (N11)

Suomen kieli koettiin vahvaksi ja viisi vastaajista koki suomen kielen taidon niin hyväksi, että eivät kokeneet siinä olevan kehitettävää. Kuusi vastaajaa koki suomen kielessä olevan kehitettävää erityisesti oikeinkirjoituksessa ja sanavaraston laajentamisessa. Venäjän kielessä vastaajat halusivat aktivoida kieltä rikkaampaan

käyttöön. Monella venäjän kielen käyttö rajoittui kotiympäristöön, jolloin se pikkuhiljaa kuihtui. Vastaajat kokivat, että he osasivat käyttää kieltä, mutta heillä ei riittänyt materiaali sen käyttämiseen.

Kuusi vastaajaa yhdestätoista koki kielitaidolla olevan suuri merkitys identiteetin kehittymiseen. Kuitenkin myös kaksi vastaajaa ei kokenut kielitaidolla olevan merkitystä identiteetin kehittämisessä. Analysoitaessa mikä merkitys kielitaidolla oli identiteetin käsittämiseen, niin vastauksia oli kolmenlaisia:

- 1) kielitaitoon vaikuttavat identiteetti, kulttuuri ja asenteet,
- 2) kielitaito vaikuttaa suoraan kansallisidentiteettiin ja lokerointiin tiettyyn ryhmään ja
- 3) ympäristö vaikuttaa kielen kehittymiseen.

Saadut tutkimustulokset tukevat sekä Kaikkosen (2004) että Talibin, Löfströmin ja Meren (2004) teorioita identiteetin kaksisuuntaisesta asemasta. Kirjoittajien mukaan identiteetti on sekä yksilön tilaa heijastava että kollektiiviin sitova käsite ja tämä näkyy tutkimustuloksissani: kaksikielisyys vaikutti vastaajien mukaan identiteetin kehittymiseen ja heidän sisäiseen reflektioon. Kaksikielinen identiteetti oli vastaajien mukaan myös lähiympäristön ja viiteyhteisöjen vaikutuksen alaisena, kuten Kaikkonen (2004) on myös omissa teorioissaan todennut.

Koettu kansallisuus

Kysyttäessä suoraan kokivatko vastaajat itsensä suomalaisiksi tai venäläisiksi, niin vain neljä vastaajaa antoi suoran vastauksen jompaan kumpaan kansallisuuteen. Kuusi vastaajaa ei kyennyt erottamaan toista kansallisuutta, vaan kokivat itsensä molempiin: he kaikki vastasivat periaatteella ”ulkoa suomalaisia ja sisältä venäläisiä”. Eli toimitaan suomalaisittain, mutta ajatellaan ja tunnetaan venäläisittäin.

Hybridiksi. On sekä suomalaisia piirteitä että venäläisiä piirteitä. Mä en voi sanoa, että mä oon suomalainen tai mä en voi sanoa, että olen venäläinen. Mä oon sekoitus niistä molemmista. (N7)

Olen miettinyt tätä kysymystä paljon myös itsekin. Koen olevani enemmän suomalainen, mutta hyvin vahva sekoitus molempia. En pysty identifioimaan itseäni kumpaakaan kulttuurin täysin. (N10)

Paradoksaalista kyllä koen itseni enemmän venäläiseksi, kuin suomalaiseksi. Mun sielu on täysin venäläinen, vaikka olen suomalaisessa ruumiissa. (N3)

Yhdellä vastaajalla oli haastavampaa, sillä hänet oli kasvatettu venäläisenä, mutta hän oli lapsena muuttanut Virossa Suomeen ja kasvanut suomalaiseksi. Hän koki kaikista kolmesta kansallisuudesta läheisimmäksi suomalaisuuden.

Koettu kansallisuus on siis sidoksissa identiteettiin. Tutkimustulokset heijastivat Bakerin (2006, 2007) ajatuksia siitä, että kielenoppiminen on kognitiivisten prosessien lisäksi tulemistakin osaksi yhteisöä. Monilla vastaajilla tutkimuksessani oli havaittavissa samankaltainen kieli-identiteetin käsitteen erottelu kuin Ramptonin (1995) teorioissa. Rampton erottelee kieli-identiteetin käsitteen asiantuntijuuteen ja uskollisuuteen, jolloin asiantuntijuus on kielitaitoon liittyvä käsite ja uskollisuus on identifioitumista kieleen ja sen välittämiin merkityksiin, arvoihin ja identiteetteihin. Tämä jako oli voimakkaasti esillä tutkimustuloksissani: vastaajat kykenivät erottelemaan itse nämä kaksi ja kaksikielisyydestä johtuen olivat uskollisia kahdelle kansallisuudelle, vaikka eivät kokeneetkaan olevansa asiantuntijoita molemmissa kielissä.

Ajattelun kieli

Ajattelun kieli määräytyi kahden voimakkaan perustelun kautta: puheen ja aiheen kautta. Toisille ajattelun kieli oli sama kuin oma puheen kieli. Eli jos puhui venäjää, niin ajatteli venäjäksi. Jos puhui suomea, niin ajattelukin oli suomeksi ja jos puhui esimerkiksi englantia, niin ajattelu oli englanniksi. Puheen valintaan liittyy monia tekijöitä, joista kirjoitan tarkemmin toisen tutkimuskysymykset tuloksissa. Toisille taas ajattelun kieli määräytyi aiheen perusteella eli se millä kielellä kyseisen aiheen sanasto oli opittu, niin sillä kielellä myös ajatteli. Maan vaihtuminen ei vaikuttanut itsessään ajattelun kieleen, mutta näissäkin vastauksissa korostui se, että sillä kielellä ajatteli, millä puhui. Eli ajattelun kieli yleensä maata vaihtaessa vaihtui, koska toista kieltä alettiin puhua enemmän.

Ajattelun kieli ei välttämättä vaihdu maata vaihtaessa. Vaan se vaikuttaa, mitä kieltä käytän enemmän. Ja se kieli millä puhun eniten, niin alan ajattelee myös sillä kielellä.
(N10)

Puheen kautta määritelty kielenvalinta tukee Boldyrevin (2010) ja Zalevskajan (2011) teorioita kielellisestä maailmankuvasta. Vallitsevaa maailmaa hahmotetaan kielen kautta ja siitä muodostuu heijaste eli maailmankuva. Maailmankuva hahmotetaan samankaltaisena yhdellä kielellä, ilmaistiin sitä ajattelulla tai puheella ja siksi puhe ja ajattelu ovat sidoksissa toisiinsa.

Ja vastaajien perustelema aiheen vaikutus kielen valintaan on sidoksissa muun muassa Kaikkosen (2004) ja Hassisen (2005) teorioihin tilanteiden ja ympäristön vaikutuksista: kielen kehitykseen vaikuttavat ne tilanteet, joissa se on opittu. Tämä voidaan ajatella myös siten, että kieltä hallitaan parhaiten niissä tilanteissa, joissa se on opittu tai käytetty jo entuudestaan.

Kasvatus

Suurin vaikuttaja kulttuurin muotoutumiseen oli kasvatus, seitsemän vastaajaa yhdestätoista nosti tämän esille. Kasvatuksen myötä tulleet tavat vaikuttivat edelleen. Osa oli myös tottunut suomalaiseen kulttuuriin, jolloin siitä oli tullut valitseva. Osa vastaajista nosti esille sen, että molemmista kulttuureista poimitaan omat positiiviseksi koetut asiat ja niistä muodostetaan oma kulttuuri.

Sitä on ehkä ite tullut poimittua semmoisia positiivisia asioita, tällöisiä tietynlaisia positiivisia tapoja. (N1)

... silti mä en koe, että olemme kaksikulttuurisia vaan meillä on muotoutunut se oma kotikulttuuri. (N2)

Kymmenellä vastaajalla yhdestätoista kasvatus on vaikuttanut erittäin positiivisella tavalla ja oikeastaan mahdollistanut kaksikielisyyden. Vanhemmat ovat varmistaneet joko ”yksi vanhempi, yksi kieli” – periaatteella tai ”kotikieli ja ympäristökieli” – periaatteella molempien kielien kehityksen ja säilyvyyden.

Kyllä mun vanhemmat on pyrkineet vaikuttamaan tosi paljon, että se kieli säilyy. Et ihan niin kuin painostuksella ja kannustuksella. (N5)

Mulla on ollut aika onnekas tilanne, että mulla on vanhemmat aina korostanut sitä, että se on rikkaus olla kaksikielinen. (N4)

Kyllä se on varmaan positiivisesti vaikuttanut, onhan mun vanhemmat aina painottaneet sitä, että täytyy lukea kirjoja ja täytyy opiskella. (N7)

Perusteluna ratkaisulle olivat pääsääntöisesti samat, kuin mitä Hassinen (2005) ja Baker (2006) ovat kirjoittaneet: kielen mukana halutaan säilyttää kulttuuriperinteet ja -tavat ja yksilöllä on paremmat mahdollisuudet yhteiskunnassa ja työelämässä kaksikielisenä.

Et mä koen ehkä olevani rikkaampi verrattuna yksikielisiin, koska mulla on myös niin kuin molempia kulttuuriperintöjä sitten. (N4)

Ja molempien vanhempien kulttuurikasvatus on siirtynyt tietyllä tavalla meihin lapsiin kotona. (N10)

... ja se parantaa mun mahdollisuuksia. (N9)

Kieli-identiteettiin vaikuttivat suuresti sekä koettu kansallis-identiteetti että kasvatus. Yli puolet vastaajista ei osannut määrittää itselleen yhtä kansallisuutta, vaan he kokivat kuuluvansa molempiin. Kasvatuksen kautta ovat siirtyneet tärkeäksi koetut kulttuuripiirteet ja monet kaksikielisistä vastaajista sanoivat poimineensa molemmista kulttuureista ne parhaimmat ja sopivimmat osat, jolloin heille oli muodostunut omanlainen kulttuuri. Myös puhdas tottuminen joihinkin tapoihin katsottiin vaikuttaneen kulttuurin kehittymiseen. Ajattelun kieli oli useimmilla sidoksissa tilanteeseen: ajattelun kieleen vaikutti aihe ja puhuttu kieli. Kaikkia vastaajia oli tuettu ja kannustettu kotona kaksikielisyyteen, joten se oli varmasti vaikuttanut kieli-identiteetin kokemiseen monipuolisena ja tärkeänä asiana.

Asenteet

Kysymykseen ”miten sinuun suhtaudutaan Suomessa suomenkielisenä?” vastauksena oli hyvin, normaalisti tai neutraalisti. Tosin muutama vastaaja nosti esille sen, että mikäli venäjänkielinen nimi tunnistettiin, niin melko nopeasti leimattiin ulkomaalaiseksi.

Jos kukaan ei kiinnitä huomiota mun nimeen, joka on venäläinen, niin ei oo mitään. Mä menen ihan, niin kuin mä olenkin: Suomessa syntynyt, suomalaisen koulun käynyt. Ei kukaan mun suomen kielestä huomaa mitään. Eli ihan täysin suhtaudutaan normaalisti. (N3)

Niin pitkään, ku ne ei kuule mun sukunimeä, mä oon heille suomalainen. Kun he kuulevat sukunimen, niin ne on hieman ”hmm – et sä ookkaan täysin suomalainen”. Niin siitä tulee heti se, että sä oot ulkomaalainen. (N6)

Venäjänkielisenä Suomessa suhtauduttiin pääsääntöisesti hyvin, mutta useamman vastaajien mukaan se johtui hyvästä suomenkielen taidosta. Useampi vastaaja nosti myös esille lisääntyneen suvaitsevaisuuden: vielä 90-luvulla ei haluttu paljastaa, että osasi venäjää.

Se on muuttunut se suhtautuminen. Silloin ku mä oon kouluja käynyt, niin se oli kirosana osata/puhua venäjään. (N3)

Aika hyvin senkin takia, koska mun suomi on niin vahva. (N4)

Minun kokemukseni eivät ole kovin positiivisia. Nuorempana oli kiusaamista ja välillä suhtauduttiin huonosti. Enimmäkseen nykyään ihmiset kenen kanssa olen tekemisissä, kokevat sen etuutena ja positiivisena asiana. (N10)

Suomenkielisyys Venäjällä koettiin mielenkiintoisena ja eksoottisena. Myöskään kulttuurieroja ei koettu suurena eroavaisuutena, vaan keskustelukumppanit yleensä ymmärsivät vastaajan kaksikielisyydestä johtuva kulttuuripohjan molempiin kulttuureihin.

Ehkä jotenkin, että on jotenkin erikoinen. (N5)

Niin kuin mielenkiinnolla. Yleensä halutaan kuulla lisää Suomesta ja suomen kielestä.
(N8)

*Lähinnä se on semmoista eksoottista, ei mitään erityistä suhtautumista sillä tavalla.
Antaa ehkä enemmän anteeksi mulle venäjänkielen virheitä, ku ne tietää, että suomi on
mun äidinkieli.* (N3)

Venäjänkielisyys Venäjällä koettiin joko nationalistisesti tai kielitaitoa arvostavaksi. Eli vastaaja joko koettiin venäläisenä, eikä suomalaisuuteen kiinnitetty huomiota tai vastaajan kaksikielisyys huomattiin ja tunnistettiin, jolloin vastaajaa ei koettu enää venäläisenä. Tosin hänen venäjänkielen taitoa kuitenkin arvostettiin. Monet vastaajista halusivat olla venäläisiä eikä vain venäjänkielisiä ja siksi tämä oli ristiriitainen kohta monelle. Vastaajia harmitti, että venäläisessä identiteetissä venäläisyys sidottiin niin tiukasti kielitaitoon.

*Mielenkiinnolla. Ihmiset paljon kysellee ja on uteliaita. Ja ne on ihmeissään aina, että
oon asunut Suomessa niin pitkään ja sitten kuitenkin pystyn puhumaan venäjää.* (N4)

*Yksi muiden joukossa, ei voi sanoa, että olis turistina. Vähän, että ollaan omien
joukossa, mutta tavallaan ulkomaalainen. Tavallaan ihmiset aika monesti heti kuulee/
ymmärtää, että tämä ei välttämättä ole venäläinen. Niin he ilahtuvat, että ihminen osaa
hyvin venäjää ja se ei ole pahana.* (N1)

Hyvin. Niin kuin venäläisenä. (N8)

*Mutta ihan venäläisille venäläisille, mä oon vain pitkään Suomessa asuva
venäjänkielinen. Ei ne pidä mua venäläisenä.* (N6)

Kysyttäessä asuisiko vastaaja mieluummin Suomessa venäjänkielisenä vai Venäjällä suomenkielisenä, niin yhdeksän vastaajaa yhdestätoista asuisi mieluummin Suomessa venäjänkielisenä. Viisi vastaajista koki, että Suomessa on helpompi asua. Myös suuren vähemmistön vaikutus pienessä kansassa näkyi vastauksissa: kuusi vastaajaa koki, että venäläisen on helpompi olla Suomessa, kuin toisinpäin siksi, että Suomessa on jo totuttu venäläisiin.

Kaksi vastaajaa, jotka olivat sitä mieltä, että olisivat mieluummin Venäjällä suomenkielisenä, perustelivat vastaustaan asennoitumisella. Heidän mukaan Venäjällä ei asennoiduta niin jyrkästi ulkomaalaisia kohtaan, kuin Suomessa tehdään.

Vastaajien mukaan asenteet vaikuttivat kieli-identiteettiin Suomessa ilmapiiri kautta ja Venäjällä kielitaidon kautta eli Suomessa sai kokea olevansa kaksikielinen, mikäli ympäristö hyväksyi molemmat kielet ja Venäjällä sai kokea olevansa kaksikielinen, mikäli osasi molempia kieliä natiivin tasolla. Suomessa asenteisiin vaikutti hyvin paljon esimerkiksi suomen kielen taito, mikä johti työllistymiseen ja yhteiskuntavaikuttamiseen. Venäjällä taas venäjänkielinen ja venäläinen ovat eri asioita eikä venäläinen voi olla ilman natiivitasoista kieltä. Ja tämä harmitti monia kaksikielisiä vastaajia – he haluaisivat olla kovasti myös venäläisiä, mutta kielitaito oli esteenä muiden hyväksynnälle.

Laihiala-Kankainen (2002) on tutkimuksissaan havainnut saman. Hänen mukaansa Suomessa ilmapiiri venäläisiä kohtaan on nykyään suvaitsevaisempaa kahdesta syystä: suuri vähemmistöryhmä on pitänyt valtaväestön puolelta huomioida paremmin ja vähemmistöryhmä on myös itse alkanut ajamaan kielen ja kulttuurin asemaana. Myös Jaakkolan (1993, 2005) tutkimukset ulkomaalaisiin kohdistuvista asenteista tukevat tutkimustuloksia. Hän on havainnut, että Suomessa 1990-luvun suuri ulkomaalaisviha on lieventynyt kahdenkymmenen vuoden aikana. Ja vaikka Suomessa suhtaudutaan kielteisesti ulkoisiin piirteisiin, kuten poikkeavaan ulkonäköön tai poliittiseen suuntaukseen, niin suomalaiset esimerkiksi ruotsalaisiin verrattuna suhtautuvat myönteisemmin ulkomaalaisten oman kielen ja kulttuurin säilyttämiseen.

6.2 Kielen valinta ja tilannesidonaisuus

Toisena tutkimuskysymyksenä oli ”miten tilannesidonaisuus vaikuttaa kielen valintaan”. Tilannesidonaisuus oli kaksikielisellä suurin määrittävä tekijä kielen valinnassa. Vastaajien mukaan suurimmat tekijät kielen valinnalle olivat millä kielellä keskustelukumppani puhuu ja mistä aiheesta on kyse. Lasken keskustelukumppanin kielen valinnan myös tilannesidonaisuuteen, koska usein keskustelukumppania ei valita. Se voi olla kollega töissä, vastaantulija, kahvilan myyjä tai esimerkiksi ystävä.

Kirjoitan tilannesidonnaisuutta koskevat ajatukset viidessä osassa: kielenkäytön syitä, ulkopuolisen kuulijan vaikutus, maan vaikutus, tunteiden vaikutus kielen valintaan ja lasten kanssa valittu kieli.

Käyttö

Muun muassa seuraavissa tilanteissa käytettiin suomea ja venäjää: perheen kesken, asuinympäristössä, töissä, ystävien kanssa, uutisten lukemisessa, media käyttäessä (sähköposti, sosiaalinen media ja internetin käyttö). Koska kysymykset olivat avoimia, niin vastaajat kertoivat itselleen tärkeimmät tilanteet, eivät välttämättä kaikkia kokemiaan tilanteitaan.

Syyt kielen valinnalle

Monesti keskustelukumppani päätti kielen valinnan. Tällöin vastaaja sai joko puhua vahvemmallalla kielellään, jolloin se oli myös helpompaa tai puhua heikommalla kielellään, jolloin sitä pääsi harjoittelemaan ja kehittämään. Myös kohteliaisuussyyt keskustelukumppania kohtaan vaikuttivat kielen valintaan: useampikin vastaaja kertoi valitsevansa keskustelukumppanin vahvemman kielen kunnioituksesta.

Jos sillä, kenen kanssa mä keskustelen, suomi on vahva, niin yleensä silloin se menee sen mukaan. Et jos hänelle on ihan sama, niin se menee mun vahvemman kielen mukaan eli suomeksi. Jos taas toiselle on selvästi venäjä vahvempi, niin silloin se on sitten mä joka väistän ja teen ne virheet. (N3)

Se riippuu, että kenen kanssa mä puhun. Jos se on venäläinen henkilö, niin kyl se automaattisesti tulee venäjäksi. Mä mielellään käytän venäjää. (N8)

Heikomman kielen kehittäminen nousi myös esille vastaajilla:

Yleensä mä pyrin siihen, että se on sen keskustelukumppanin niin kuin paras kieli, jota mä pyrin käyttämään. Siinä on vähän tällainen oman edun tavoittelu minulla, että tulee heikompa kieltä käytettyä. (N2)

Kyl mä sit ottaisin sen venäjän, ihan vaan sen takia koska sitä pääsee niin paljon harvemmin käyttämään. (N3)

Et välillä mä leikin sellaisia leikkejä, et kuinka hyvin ja värikkäästi mä pystyn ikään kuin venäjää käyttään. Et jos mä aina valitsisin suomen, niin se olisi helpoin tie. (N11)

Sanotaan, et jos mulla on venäjänkielinen kaveri, niin sen takia, et mä haluan ylläpitää mun venäjän kieltä, niin venäjäksi. (N9)

Toisaalta haluttiin käyttää vahvinta kieltä, koska se oli luontevin, helpoin ja sitä puhuttiin valmiiksi ympäristössä:

Suomen kielellä on ehkä helpompi ilmaista itseään ja ilmaista asiat syvällisemmin ja selkeämmin, kun venäjän kielellä ei ole kielitaito samalla tasolla. (N1)

Suomen. Sitä on helpompi puhua. (N5)

Myös asiayhteydellä ja aiheella oli vaikutusta kielen valintaan:

Riippuen asiayhteydestä, millaisia ihmisiä tilanteessa on ja minkä kielisiä he ovat. (N10)

Se riippuu taas tilanteesta. Sanotaan näin, että se riippuu ei ihmisestä kenen kanssa sä keskustele, vaan siitä aiheesta mistä sä keskustele. (N7)

Monet vastaajat käyttivät molempia kieliä samoissa tilanteissa, riippuen kanssaihmisistä tai aiheista. Keskustelu- ja kanssakäymistilanteissa suomen kieli valittiin helppouden takia ja venäjän kieli kielitaidon ylläpitämisen takia.

Ulkopuolisen kuulijan vaikutus

Mikäli ulkopuolinen kuulija oli osana keskustelua, niin hän saattoi vaikuttaa kieleen ratkaisevasti. Vastaajien mukaan haluttiin aina valita sellainen kieli, jota kaikki ymmärsivät. Toisaalta joskus oli tilanteita, kun ei haluttu muiden ymmärtävän ja vähemmistökieltä käytettiin ”salakielenä”. Mikäli ulkopuolinen kuulija ei osallistunut keskusteluun, vaan esimerkiksi istui kahvilan naapuripöydässä, niin hänellä ei silloin ollut vaikutusta kielen valintaan. Toki julkisilla paikoilla tilannetajua tarvittiin:

Se riippuu kanssaihmisistä. jos vieressä istuu aggressiivisempaa porukkaa, niin ei silloin halua provosoida, koska saattaa löytyä myös tällaisia Venäjä-vihaajia. Venäjällä löytyy näitä tilanteita milloin on hyvä vain pitää suunsa kiinni ja ei sanoa mitään, suomenkielellä ainakaan. (N1)

Maan vaikutus kielen valintaan

Maa vaikutti kielenvalintaan voimakkaasti: maa vaikutti kuultuun ja puhuttuun kieleen ja se taas vaikutti ajattelun kieleen. Myös tilanteita, joissa oli mahdollista puhua ”toista” kieltä, oli enemmän vastakkaisessa maassa eli venäjänkielisessä maassa tuli enemmän mahdollisuuksia puhua venäjää ja Suomessa tuli enemmän tilaisuuksia puhua suomea. Luontaisesti siis maa vaikutti tilanteiden määrässä kielen valintaan.

Myöskin maa vaikuttaa siihen asiaan. Oikeastaan mitä kieltä ympäristö puhuu, niin on kieli, jota itse käytän. (N10)

Tunteiden vaikutus kielen valintaan

Jos vastaajan tulisi kuvailla tunteita, niin kuusi vastaajaa tekisi sen suomeksi, kolmella vastaajalla kieli riippuisi kysyjästä tai tilanteesta ja kaksi vastaajaa vastaisi venäjäksi. Toisaalta, kysyttäessä kummalla kielellä tunteista kertominen olisi helpompaa, niin kahdeksan vastaajaa koki suomeksi ja kolme vastaajaa venäjäksi. Myös tilanne ja tunnelma vaikuttivat kielen valintaan:

Jos on tiettyjä fraaseja, jotka just siihen sopii, saattaa mieleen tulla. (N2)

Riippuu, että mitä tunteita. Jos on rakkaudesta kyse, niin venäjä on ihanempi. (N10)

Venäjä on ehkä sillai romanttisempi kieli, sillä ei oo niin noloo puhuu sillee tunteikkaaksi, mut suomen kieli on sillai karkeempi. Et ehkä sillä mä valitsisin venäjän kielen kuvaan mun tunteita, tai ainakin sanoo ääneen. (N3)

Omien lasten vaikutus kielen valintaan

Kaksikielisyyttä pidettiin erittäin tärkeänä ja kaikkien vastaajien perustelut pohjautuivat kaksikielisyyden tukemiseen. Yhdeksän vastaajaa yhdestätoista olisi valmiita puhumaan heikompaakin äidinkieltään vain siitä syystä, että lapselle muodostuisi kaksi äidinkieltä. Suurimmat vaikuttajat kielen valinnalle olivat puolison äidinkieli ja ympäristö, jossa lapsi kasvaisi. Vastaaja ottaisi paikan vähemmistökielen edustajana ja puhuisi sitä kieltä, jota puoliso tai ympäristö ei tukisi.

Tilannesidonnaisuuden kielen käytössä ovat huomioineet muun muassa Kaikkonen (2004) ja Hassinen (2005). Kaikkonen (2004) kirjoittaa omissa tutkimuksissaan, että juuri kaksi- ja monikieliset ratkaisevat kielenkäytön siten, että heillä on eri kieli eri tilanteille. Myös Hassinen (2005) on törmännyt tutkimuksissaan samoihin tilannesidonnaisuuksiin: kielen kehitykseen vaikuttavat tilanteet ja asenteet, joissa kieliä omaksutaan. Tilannetta tarkastellessa toisinpäin, niin niissä tilanteissa on myöhemmin luontevampaa käyttää kyseistä kieltä, missä se on alkujaan opittu.

6.3 Yhteenveto

Saadut tulokset voidaan sitoa Iskaniuksen (2006) ja Kaikkosen (2004) teorioihin. Kieleen ja kielenpuhujaksi identifioidutaan Iskaniuksen mukaan asenteiden, arvostuksen, toivotun kielitaidon ja kielenkäyttötilanteiden perusteella.

Monelle vastaajalla kaksikielisyys oli enemmän identiteettikysymys kuin kielikysymys. Asuinympäristön takia (kaikki vastaajat asuivat Suomessa) venäjän kieli koettiin pääsääntöisesti heikompana ja kielen kehittäminen liitettiin venäjän kielen rikastuttamiseen ja sanavaraston laajentamiseen. Vain neljä vastaajaa pystyi identifioimaan itsensä yhteen kansallisuuteen. Kuusi vastaajaa yhdestätoista kokivat kuuluvansa molempiin: toimintakulttuuri suomalaiseksi, mutta ajattelu- ja tunnepuoli venäläiseksi. Ajattelun kieli määräytyi puhuttavan kielen ja aiheen kautta. Ajattelun kielellä ei ollut merkitystä kansallisuuden kanssa.

Kieli- ja kulttuuri-identiteetin kehittymiseen vaikutti suuresti kasvatus. Kuten Baker (2006) ja Hassinen (2005) teorioissaan ovat todenneet: kielen mukana halutaan säilyttää kulttuuriperinteet ja -tavat ja yksilöllä on kaksikielisenä paremmat mahdollisuudet menestyä yhteiskunnassa ja työelämässä. Nämä perustelut näkyivät myös siinä, kumpaa kieltä vastaaja puhuisi lapselleen. Asenteiden vaikutuksessa kieli-identiteettiin vaikutti Venäjällä ulkopuolisuus ja Suomessa asennoituminen ulkomaalaisiin. Venäläisessä identiteetissä vain venäjänkielinen voi olla venäläinen ja monet vastaajista kokivat venäjänkielen taidon olevan riittämätöntä. Suomessa kaksikielisyyttä ei aina voinut mainita, sillä pienikin viittaus venäjän kieleen, esimerkiksi oma nimi, sai suomalaisen määrittelemään kaksikielisen ulkomaalaiseksi. Toki tätä lievensi hyvä suomen kielen osaaminen

Tilannesidonnaisuus vaikutti suuresti kielen valintaan. Kielen valinnan määrittä keskustelukumppanin valitsema kieli sekä aihe, josta keskusteltiin. Nämä molemmat olivat sidoksissa tilanteeseen, jossa kieltä käytetään. Monet vastaajista halusivat tilanteen salliessa käyttää heikompaa kieltä sen ylläpitämiseksi ja harjoittamiseksi. Tilannesidonnaisuus myös vaikutti kielen valintaan lasten kanssa kommunikoimisessa. Puoliso ja ympäristö määrittivät kielen ja miltei kaikki vastaajat valitsisivat vähemmistön kielen lapsen kanssa tapahtuvaan kommunikointiin. Kaikki vastaajat pitivät lapsella kaksikielisyyttä tärkeänä ja tavoittelemisen arvoisena ja vastaajat olivat valmiita puhumaan heikompaa äidinkieltään saavuttaakseen lapselle kaksikielisyyden.

7 Luotettavuus

Kun tutkimuksessa on tutkittu sitä, mitä on luvattu, niin silloin puhutaan tutkimuksen validiteetista (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136). Eskolan ja Suorannan (1998, 214) mukaan validiteetti voi olla sisäistä ja ulkoista: sisäisellä validiteetilla tarkoitetaan harmoniaa tutkimusten teoreettisilla ja käsitteellisillä määrittelyillä, kun ulkoisella validiteetilla tarkoitetaan pätevyyttä aineiston ja siitä tehtyjen tulkintojen välillä.

Sisäinen validiteetti on tässä työssä melko kattava. Määrittelyjä on haettu niin länsimaalaisesta kaksikielisyyden tutkimuksen perinteestä, kuin venäläisestä tutkimustraditiosta. Kaksikielisyyden tutkimus on kuitenkin melko nuori tutkimusala, joten on monia alueita, erityisesti aikuisilla kaksikielisillä, joita ei ole vielä tutkittu.

Ulkoinen validiteetti on otettu huomioon muun muassa tutkimalla historiallisia syitä suomi – venäjä -kaksikielisten suhtautumiseen ja kaksikielisyyden kehittymisen perusrakenteisiin. Vastaajien vastausten analysoinnissa on otettu huomioon kulttuurien ja asenteiden vaikutukset. Myös vastaajien inhimillisyys ja subjektiivisuus on suhteutettu heidän vastauksiinsa.

Eskola ja Suoranta (1998, 212) esittävät laadullisen tutkimuksen luotettavuudelle neljä osa-aluetta: uskottavuus, siirrettävyys, varmuus ja vahvistuvuus. Uskottavuuden nimissä tutkijan on tarkastettava, että hänen tulkinnat vastaavat haastateltavien vastauksia.

Tutkimustuloksia pitäisi myös pystyä siirtämään, vaikkakin yleistyksset ovat usein mahdottomia ihmisluonteen monimuotoisuuden takia. Varmuutta tuo tutkijan tekemät huomiot muista tutkimukseen vaikuttavista tekijöistä ja tulokset voidaan vahvistaa samankaltaisilla tuloksilla muista vastaavista tutkimuksista. (Eskola & Suoranta, 1998, 212.)

Haastateltavien vastaukset on analysoitu vastaajien tulkintoina ilmiöistä, aivan kuin hermeneuttisessa filosofiassa on perinteenä. Ymmärrän haastateltavien vastausten olevan kulttuurisesti värittyneitä. Olen pyrkinyt haastateltavien vastauksia tarkastellessa ottaa huomioon myös heidän taustat sekä kielenoppijoina että kielen käyttäjinä.

Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimustulosten toistettavuutta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136). Reliabiliteetti kuuluu Eskolan ja Suorannan (1998, 214) mukaan realistiseen luotettavuusnäkemykseen: työ on heidän mukaan reliaabeli, kun se ei sisällä ristiriitaisuuksia.

Saamani tulokset analyysin perusteella on siirrettäviä. Tämä tutkimuksen haastateltaviin on kaikkiin vaikuttanut muun muassa suomessa 1990-luvulla valinnut negatiivinen suhtautuminen venäläisiin. Toinen taustatekijä on Neuvostoliiton hajoaminen – se on varmasti vaikuttanut sekä sieltä muuttaneiden venäläisten identiteettiin että Suomessa kasvaneisiin venäläisen kulttuuriperimän omaaviin kansalaisiin.

Kaksikielisyys on erittäin monimuotoinen käsite ja siihen vaikuttavat monet tekijät. Olen halunnut tutkimuksessani tutkia kaksikielisten omia käsityksiä heidän kieli-identiteetistään. Kartoitin vastaajien taustatiedot, mutta se, kuinka paljon joku on lukenut molempia kieliä, ei välttämättä kerro mitään hänen nykyisestä kieleen suhtautumisesta tai kokemuksesta sen kielen edustajana. Esimerkiksi Rampton (1995) kiinnittää huomion siihen, että kieli on sosiaalisesti opittu asia.

Tässä tutkimuksessa haastateltavien taustoilla ei ole suurta merkitystä heidän kokemuksiinsa kieli-identiteetistä. Taustat ovat tietenkin selittäviä tekijöitä, mutta enemmän merkitystä on heidän kokemilla asenteilla ja suhtautumisella heidän kaksikielisyhteensä. Monet vastaajat esimerkiksi kokivat itsensä kaksikielisiksi, vaikka tiedostivat, että heidän venäjänkielen taitonsa ei ole natiivin tasolla. Tässä pitää kuitenkin muistaa Kaikkosen (2004) mainitsema kaksisuuntainen nuoli: identiteetti on sekä reflektio hänen minuudestaan että kollektiivinen käsite siitä yhteisöstä, johon hän kuuluu.

Vastaajiksi tutkimukseeni valikoitui yksitoista suomi – venäjä -kaksikielistä Suomessa asuvaa aikuista. Luotettavuutta vahvistaa se, että haastateltavia oli erilaisten taustojen omaavia ja eri tavalla kaksikielisyteen kasvaneita. Myös sukupuolijakauma oli melko tasainen, seitsemän naispuolista ja neljä miespuolista vastaajaa. Toisaalta kaikki vastaajat olivat akateemisesti koulutettuja ja erittäin tietoisia omasta kaksikielisyystään ja kaksikielisestä identiteetistään. Millaisia tuloksia olisi tullut, jos vastaajiksi olisi

valikoitunut ei-koulutettuja kaksikielisiä? Akateemisuus näkyi myös kasvatuksessa: monia vastaajia oli syntymästä lähtien kasvatettu kaksikielisyyteen ja lapsesta saakka oli painotettu kielen kehittämisen tärkeyteen ja opiskeluun. Miten kaksikielisyyteen kasvu toteutuu perheissä, joissa koulutusta ei arvosteta? Tässä tutkimuksessa vastaajien taustat vaikuttivat varmasti kaksikielisyyteen asennoitumisena sekä kielen valintaan omien lasten kohdalla.

Aineisto kerättiin haastattelun kautta ja yksi haastattelun heikoista puolista on Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2013, 205–208) mukaan haastateltavan taipumus antaa korrekkeja vastauksia. Monesti ei haluta kertoa tai kommentoida vaikeita tai negatiivisia asioita. Heidän mukaan tämä on kulttuurisidonnaista ja tutkijan tulisi osata peilata vastauksia kulttuurisia merkityksiä vasten. Tämä hyvinkin vaikutti vastaajien vastauksiin. Ensinnäkin siksi, että se on vaikea asia ja toiseksi siksi, että venäläisvastaisuus on paikka paikoin vielä ajankohtaista ja venäläisille on tyypillistä olla mainitsematta venäläisyytensä. Otin tämän huomioon laatiessani haastattelurunkoa: aloitin helpoilla ja yleisillä kysymyksillä ja jatkoin vaikeampiin, tarkentaviin kysymyksiin. Yritin myös pitää haastattelun mahdollisimman lähellä kaksikielisyyden aihetta, ilman suurta painetta taustojen selvittämiseen tai poliittisiin kysymyksiin. Monen haastateltavan kohdalla tämä toimi ja he itse kertoivat taustoista sekä poliittisista vaikutuksista. Toisaalta toiset vastaajat eivät kovin laajasti avanneet näitä tekijöitä.

Minua pohditutti ennen tutkimusta eniten se, että kokevatko kaksikieliset toisen kielistä vahvempana identiteetin rakentajana ja kokevatko kaksikieliset itsenä kahdeksi puolikkaaksi vai monipuoliseksi kokonaisuudeksi. Toteutuneen tutkimuksen jälkeen minua helpottaa se tieto, että muutkin kaksikieliset kokevat identiteettikriisiä kansallisuuksistaan ja yhteenkuuluvuudesta. Teorian valossa tähän on ratkaisuna lapsen monipuolinen kasvattaminen molempiin kulttuureihin sekä yhteiskunnan suvaitsevainen asenne.

8 Pohdintaa

Tutkimuksen aihe osoittautui erittäin ajankohtaiseksi. Kieli-identiteettiin ja kielen oppimiseen vaikuttavat suuresti asenteet. Tutkielmaa kirjoittaessa oli käynnissä Ukrainan vallankumous 2014 ja Krimin kriisi. Vaikka tämä ei sinällään koskettanut Suomea, niin asenteet venäläisiä kohtaan nousivat pintaan. Ruut Tolonen kirjoitti Helsingin Sanomissa 22.3.2014 aiheesta artikkelin ”Suomenvenäläisiltä tivataan Putinista”. Uutisessaan hän haastattelee Spektr-lehden päätoimittaja Eilina Gusatinskya ja hänen mukaan kriisi on nostanut epäluuloja suomenvenäläisiä kohtaan. Gusatinsky kertoo, että ”Lapsilta on tullut sellaisia viestejä, että koulussa heiltä on kysely mitkä Putin oikein tekee. Suomalaiset toimittajat taas soittavat ja haluavat tietää, miksi me venäläiset toimimme näin Ukrainassa. Ihan kuin emme olisi suomalaisia.”. Tolonen haastattelee myös suomenvenäläistä Artem Belyaevia, jolle kriisi on maksanut ystävyysuhteen. Hänen ystävänsä oli ilmoittanut, ettei halua olla venäläisen ystävä ja poisti hänet facebook-kavereistaan. Belyaev toteaaakin, että ”tavalliset ihmiset eivät ole tehneet mitään pahaa, eivätkä he liity tähän”.

Kieli-identiteetti koettiin erittäin monimuotoisena ja tilannesidonnaisena. Sama vastaaja saattoi kokea itsensä suomenkieliseksi, mutta identiteettinsä venäläiseksi. Kielen osaamisella ei oikeastaan ollut omaan identiteettiin vaikutusta, mutta yhteisön kuuluvuuteen sillä oli. Monet vastaajat harmittelivat sitä, että he kokevat itsensä paljon voimakkaammin venäläisiksi, kuin yhteisö antaa heidän kielitaitonsa takia olla.

Mikäli haluamme ymmärtää, miten kieli-identiteetti kehittyy, meidän on tutkittava mitkä tekijät vaikuttavat siihen. Myös yhteiskunnan asennoituminen kaksikielisyyteen määrää sen funktiota. Kuten kaksikielisyyden haitoissa kirjoitin, vallalla on suuri merkitys. Mikäli yhteiskunta pitää yksikielisyyttä parempana, niin se vaikuttaa asenteisiin yksilötasolla asti.

Kaksikielisyyden on erittäin vaikea asia sen monimuotoisuutensa takia. Joku voi kokea itsensä kaksikieliseksi, vaikka ei käyttäisikään toista kieltä miltei ollenkaan. Vaikka kaksikielisyyttä voidaan tutkia osissa (esimerkiksi Skutnabb-Kankaan esittelemät neljä määritelmää), niin miten nämä osat nivoutuvat yhteen? Vaikka helposti tuntuu,

että tämä teoreettinen pohja on monimutkainen eikä selitä kaikkia kaksikielisten identiteettimalleja, niin se voisi silti avata kaksikielisyyden käsitettä. Arkielämässä kulttuurien ja identiteettien törmäykset näkyvät esimerkiksi kysyttäessä kelloa. Suomalainen kysyy, paljonko kello on ja venäläinen kysyy, paljonko aika on. Tällä ei sinällensä tunnu olevan paljoa merkitystä, mutta se antaa silti merkkejä erilaisuudesta. Kielisensitiivisyytensä takia kaksikieliset helposti huomaavat tällaiset pienet asiat. Ja niillä saattaa olla vaikutusta kokemukseen yhteenkuuluvuudesta ja tällöin identiteettiin.

Mielenkiintoista olisi jatkaa tutkimusta niihin kaksikielisiin, jotka ovat hylänneet toisen äidinkieltänsä. Miksi kaksikieliset luopuvat toisesta kielestä? Hylkäävätkö he sen tietoisesti vai olosuhteiden pakosta? Mitkä tekijät tähän vaikuttavat? Miten toisen kielen häviäminen vaikuttaa heidän identiteetin kehittymiseen? Pysyykö heidän identiteettinsä kaksikielisenä, vaikka he eivät käyttäisi toista kieltä?

Tämä tutkimus valotti kaksikielisten aikuisten kokemuksia kieli-identiteetistä. Kieli-identiteetin suurimmiksi selittäviksi tekijöiksi koettiin kasvatus ja asenteet.

Nykypäivänä näillä kahdella tekijällä on suuria mahdollisuuksia auttaa monia kaksikielisiä lapsia saavuttamaan tasapainoinen identiteetti, yhdistäen heidän molemmat kulttuuriperimät.

Välillä olen miettinyt just mikä identiteetti, et ooks mä suomalainen vai ooks mä venäläinen vai... Mut kyl mä oon aina päätynyt siihen, et se kaksikielisyyys on mun juttu!

(N4)

Lähteet

- Andersson, I. (1997). *Bilingual and monolingual children's narration: discourse strategies and narrative styles*. Linköping: Linköping universitet.
- Baird, G. (2008). Assessment and investigation of children with developmental language disorder. In C. Norbury, J. Tomblin & D. Bishop (Eds.), *Understanding developmental language disorders – from theory to practice* (pp. 1–22). Hove: Psychology Press.
- Baker, C. (2006). *Foundations of bilingual education and bilingualism*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Baker, C. (2007). *A parent's and teacher's guide to bilingualism*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Boldyrev, B. (2010). *Vvedenie v teoriju mežkul'turnoj kommunikacii*. [Introduction into theory of intercultural communication]. Kurs lekcij. Moskva: Russkij jazyk.
- Cardwell, J. (2010). *Oppilaan interkulttuurisuus ja asennoituminen englannin kielen opiskeluun kaksikielisellä luokalla*. Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro Gradu – tutkielma.
- Čirševa, G. (2012). *Detskij bilingvizm: odnovennoe usvoenie dvuh jazykov*. [Childhood bilingualism: simultaneous assimilation of both languages]. Sankt-Peterburg: Zlatoust
- Cost Action IS0804. (2014). *Cost Action IS0804 Language Impairment in a Multilingual Society: Linguistic Patterns and the Road to Assessment*. Retrieved February 10, 2014, from <http://www.bi-sli.org/>.
- Cummins, J. (2003). Bilingual education: basic principles. In J-M. Dewaele, a. Housen & L. Wei (Eds.), *Bilingualism: beyond basic principles*. (pp. 56–66). Clevedon: Multilingual Matters.
- Eskola, J & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Forsander, A & Ekholm, E. (2001). Etniset ryhmät Suomessa. Teoksessa A. Forsander, E. Ekholm & P. Hautaniemi (toim.), *Monietnisyys, yhteiskunta ja työ* (s.83–113). Helsinki: Yliopistopaino.
- Gagarina, N. (2011). Acquisition and loss of L1 and a Russian-German bilingual child. In S. Cejtlin, M. Eliseeva (Eds.), *Put'v jazyk: Odnorejčie i dvujējčie* [Road to language: monolingualism and bilingualism] (pp. 137–163). Moskva: Jazyki slavjanskij kul'tur.
- Hall, S. (1999). *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.
- Hall, S. (2003). Kulttuuri, paikka ja identiteetti. Teoksessa M. Lehtonen & O. Löytty (toim.), *Erilaisuus* (s. 85–128). Tampere: Vastapaino.
- Hassinen, S. (2005). *Lapsesta kasvaa kaksikielinen*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

- Hautaniemi, P. (2001). Etnisyys ja kulttuuri. Teoksessa A. Forsander, E. Ekholm & P. Hautaniemi (toim.), *Monietnisyys, yhteiskunta ja työ* (s.11–30). Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2013). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Iskanius, S. (2006). *Venäjänkielisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-identiteetti*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.
- Jaakkola, M. (1994). Ulkomaalaisasenteet Suomessa ja Ruotsissa. Teoksessa K. Liebkind (toim.), *Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa*. (s. 50–79). Helsinki: Gaudeamus.
- Jaakkola, M. (2000). Asenneilmasto Suomessa vuosina 1987-1999. Teoksessa K. Liebkind (toim.), *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa*. (s. 28–55). Helsinki: Gaudeamus.
- Jaakkola, M. (2005). *Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987–2003*. Helsinki: Työministeriö.
- Juvonen, P. (1991). Self-repair in bilingual children: a study of finish-swedish schoolchildren's self-repair in narrative discourse. In K. Herbert's, & C. Laureen (Eds.) *Flerspråkighet i och utanför Norden* (pp. 138–151). Åbo: Åbo akademi.
- Kaikkonen, P. (2004). *Vierauden keskellä. Vierauden, monikulttuurisuuden ja kulttuurienvälisen kasvatuksen aineksia*. Jyväskylä: Yliopistopaino.
- Kangasaho, E. (2013). *Razvitie narrativnyh sposobnostej u dvuazyčnyh detej doškol'nogo vozrasta*. [The development of narrative skills with children under school age]. Helsingin yliopisto. Nykykielten laitos. Pro Gradu –tutkielma.
- Klop, D. (2011). *The relationship between narrative skills and reading comprehension: when mainstream learners show signs of specific language impairment*. Unpublished doctoral dissertation, University of Stellenbosch, Cape Town, South Africa.
- Korpilahti, P. (2007). Lapsen monet reitit kaksikieliseksi – haasteita ja mahdollisuuksia. Teoksessa S. Latomaa (toim.), *Oma kieli kullaan kallis – opas oman äidinkielen opetukseen*. (s. 26–35). Helsinki: Edita.
- Laihiala-Kankainen, S. (2002). Venäjänkieliset Suomessa – piiloon jäänyt kulttuurivähemmistö. Teoksessa S. Pietikäinen, H. Dufva & S. Laihiala-kankainen (toim.), *Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti*. (s. 133–151). Jyväskylä: Jyväskylä yliopistopaino.
- Laihiala-Kankainen, S., Pietikäinen, S., & Dufva, H. (2002). Kieli, kulttuuri ja identiteetti – ääniä Suomenniemeltä. Teoksessa S. Pietikäinen, H. Dufva & S. Laihiala-kankainen (toim.), *Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti*. (s. 9–18). Jyväskylä: Jyväskylä yliopistopaino.
- Liebkind, K. (2000). Kun kulttuurit kohtaavat. Teoksessa K. Liebkind (toim.), *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa*. (s. 13–27). Helsinki: Gaudeamus.
- Mackey, W. (2000). The description of bilingualism. In L. Wei (Eds.) *The bilingualism reader*. (pp. 26–54). London: Routledge.

- Mustajoki, A. & Protassova, E. (2004). Byt' russkim i govorit' po-russki. In *Russkojazyčnyj čelovek v inojazyčnom okruženii* [Russian-speaking people in foreign language environment] (pp. 5–12). Helsinki: Helsinki university press.
- Mäkelä, T. (2007). Miksi äidinkieli tarvitsee tukea. Teoksessa S. Latomaa (toim.), *Oma kieli kullaan kallis – opas oman äidinkielen opetukseen*. (s. 14–15). Helsinki: Edita.
- Nieto, S & Bode, P. (2012). *Affirming diversity: the socio-political context of multicultural education*. Boston: Pearson / Allyn & Bacon.
- POPS. (2004). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet*. Opetushallitus. Luettu 19.3.2014:
http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/perusopetus
- Protassova, E. (2011). Opisanie kartinok finsko-russkimi bilingvami. In S. Cejtlin, M. Eliseeva (Eds.), *Put'v jazyk: Odnojazyčie i dvujazyčie* [Road to language: monolingualism and bilingualism] (pp. 282–293). Moskva: Jazyki slavjanskikh kul'tur.
- Rampton, B. (1995). *Crossing: Language and ethnicity among adolescents*. London: Longman.
- Romaine, S. (2004). Bilingual language development. In K. Trott, S. Dobbinson & P. Griffiths (Eds.), *The child language reader* (pp. 287–303). London: Routledge
- Rönholm, R. (1999). *Identiteetin lähteillä. Kulttuurijuuret minuuden ja opiskelun osana*. Turku, Turun yliopisto.
- Skutnabb-Kangas, T. (1988). *Vähemmistö, kieli ja rasismi*. Helsinki: Painokaari Oy.
- Skutnabb-Kangas, T. (2007). *Bilingualism or not – The education of minorities*. New Delhi: Orient BlackSwan.
- Tabors, P. (1997). *One child, two languages*. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.
- Talib, M., Löfström, J & Meri, M. (2004). *Kulttuurit ja koulu - avaimia opettajille*. Helsinki: Werner Söderström.
- Tilastokeskus. (2013). *Suomen virallinen tilasto (SVT)*. ISSN=1797-5379. Helsinki: Tilastokeskus.
- Teiss, K. (2007). Varhaislapsuuden merkitys oman äidinkielen ylläpitämisessä ja kaksikieliseksi kehittymisessä. Teoksessa S. Latomaa (toim.), *Oma kieli kullaan kallis – opas oman äidinkielen opetukseen*. (s. 16–25). Helsinki: Edita.
- Tolonen, R. (2014). Suomenvenäläisiltä tivataan Putinista. Helsingin Sanomat. Tulostettu 22.3.2014
<http://www.hs.fi/kotimaa/Suomenven%C3%A4isilt%C3%A4isilt%C3%A4+tivataan+Putinista/a1395395870541>
- Traxler, M. (2012). *Introduction to psycholinguistics – understanding language science*. Chichester; Malden: Wiley-Blackwell.
- Tuomi, J & Sarajärvi, S. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Virpioja, T. (2010). Tipy dvujazyčija i usvoenija russkoj grammatiki. In A. Mustajoki, E. Protassova, M. Kopotev, A. Nikunlassi, T. Huttunen (Eds.), *Izučenie i*

- prepodovanie russkogo jazyka v Finljandij* [Learning and teaching Russian language in Finland] (pp. 392–409). Sankt-Peterburg: Zlatoust.
- Voejkova, M. (2011). Usvoenie pervogo i vtorogo jazyka: shodstva i različija. In S. Cejtlin, M. Eliseeva (Eds.), *Put'v jazyk: Odnojazyčie i dvujazyčie* [Road to language: monolingualism and bilingualism] (pp. 11–32). Moskva: Jazyki slavjanskih kul'tur.
- Zalevskaja, A. (2011). Nekotorye spornye voprosy teorii dvujazyčija. In S. Cejtlin, M. Eliseeva (Eds.), *Put'v jazyk: Odnojazyčie i dvujazyčie* [Road to language: monolingualism and bilingualism] (pp. 33–48). Moskva: Jazyki slavjanskih kul'tur.
- Zaloznjak, A., Levontina, I., Šmelev, A. (2002). Ključevie idei ruskoj jazykovej kartiny mira. In *Otečestvennye zapiski* [Patriotic notes], №3. Retrieved March 14, 2014, from magazines.russ.ru/oz/2002/3/2002_03_22.
- Wei, L. (2000). *The bilingualism reader*. London: Routledge.

Liitteet

LIITE 1 - taustatietolomake

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteellinen tiedekunta / Luokanopettajan koulutusohjelma

Pro gradu – tutkielma
Elisa Kangasaho / kevät 2014

Taustatietolomake

pvm: ___ / ___ 2014

1. Sukupuoli: Mies Nainen

2. Ikä:

- alle 20 vuotta
 20-30 vuotta
 31-40 vuotta
 41-50 vuotta
 51-60 vuotta
 yli 60 vuotta

3. Koulutus:

- peruskoulu
 lukio
 alempi korkeakoulututkinto
 ylempi korkeakoulututkinto
 muu: _____

4. Kansalaisuus: suomi venäjä muu: _____

5. Vanhempien kansalaisuus:

Isä: suomi venäjä muu: _____

Äiti: suomi venäjä muu: _____

6. Suomessa asuttu aika: _____ vuotta.

7. Venäjänkielisessä maassa asuttu aika: _____ vuotta.